

Ekonomiska utsikter hösten 2006

Ekonomiska utsikter

**LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.
Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.
Detta är 2006 års höstprognos.**

Vid frågor om innehållet, ring Lars Ernsäter på tel: 08-796 27 44.
MANUSSTOPP: 2006-11-06

©Landsorganisationen i Sverige 2006

Bild: Ingram Publ.

Grafisk form: LO

Grafisk produktion: W&W Com. AB

Tryck: LO-tryckeriet, Stockholm 2006

ISBN 91-566-2298-8

LO 11.06 150

Ekonomiska utsikter | Hösten 2006

TABELLER

1.1	Försörjningsbalans och nyckeltal	5
2.1	BNP, internationellt	9
2.2	Försörjningsbalans	12
2.3	Export och import av varor	13
2.4	Investeringar	14
2.5	Disponibel inkomst och privat konsumtion	15
2.6	Arbetad tid per sysselsatt	20
2.7	Arbetsmarknadsläget	21
2.8	Totala löneökningar	22
2.9	Bidrag till prisökningen	25
2.10	Arbetslösa och programdeltagare	26
2.11	Beviljade uppehållstillstånd 2003-2005	29
2.12	BNP inom OECD-området	30
2.13	Konsumentpriser inom OECD	30
2.14	Arbetslöshet i procent av arbetskraften/OECD	31
2.15	Lönekostnadsutveckling i näringslivet/OECD	30
2.16	Svensk industris relativa kostnadsläge	31
2.17	Bytesbalansen	31
2.18	Investeringar	31
2.19	Löner, priser och privat konsumtion	32
2.20	Produktion inom olika sektorer	32
2.21	Arbetsproduktiviteten	32
2.22	Sysselsättningen enligt NR	32
2.23	Arbetsmarknadsläget i tusental	32
3.1	Lön enligt konjunkurlönestatistiken och nationalräkenskaperna	39
3.2	Löneökning enligt olika definitioner	39
3.3	Produktivitet, priser och löneutrymme	40
3.4	Sverige-Europanorm: produktivitet och priser	42
3.5	Reallöneutveckling	42
3.6	Reallönekostnadsutveckl. & sysselsättningsgrad	43

DIAGRAM

2.1	BNP i 5 länder	9
2.2	Brentolja	10
2.3	Växelkurs EUR/USD	11
2.4	Svenska växelkurser	11
2.5	BNP i Sverige	12
2.6	RULC på exportmarknaden	12
2.7	Terms of trade	13
2.8	Finansiellt sparande	14
2.9	Bruttoinvesteringar	14
2.10	Privat konsumtion	15
2.11	Hushållssektorns förmögenhetsvärden	17
2.12	Hushållssektorns soliditet	17
2.13	Produktivitet i näringslivet och industrin	18
2.14	Sysselsättningsgrad 20-64år	18
2.15	Arbetskraften och potential	19
2.16	Arbetskraftsdeltagande	19
2.17	Sjukfrånvaro	20

2.18	BNP, sysselsättning och arbetade timmar	21
2.19	Arbetslöshet, total och öppen	22
2.20	Löneökningstakt för arbetare/tjänstemän	22
2.21	Producentpriser på konsumtionsvaror	23
2.22	ULC och inhemsk inflation	23
2.23	KPI	24
2.24	Arbetslöshet i olika utbildningskategorier 2005	24
2.25	Arbetslösa och sysselsatta efter utbildning 2005	25
2.26	Total arbetslöshet i olika åldersgrupper år 2005	26
2.27	Inskrivna som öppet arbetslösa och i program	26
2.28	Total arbetslöshet i olika län år 2005	27
2.29	Arbetslösa och programdeltagare i länet	28
2.30	BNP-tillväxt inom OECD	33
2.31	Arbetslöshet – Sverige, USA och EMU	33
2.32	Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter	33
2.33	Orderingång exportmarknaden, KI-barometern	33
2.34	Orderingång exportmarknaden, SCB	33
2.35	Handel med varor	33
2.36	Exportvolym	34
2.37	Bostadsinvesteringar	34
2.38	Industriinvesteringar	34
2.39	Övrigt näringsliv investeringar	34
2.40	Ekonomins lagerstock	34
2.41	BNP och real disponibel inkomst	34
2.42	Sparkvot	35
2.43	Villaprisernas utveckling	35
2.44	Industriproduktionen	35
2.45	Produktion övrigt näringsliv	35
2.46	Byggnadsproduktionen	35
2.47	Bruttovinstandel	35
2.48	Arbetade timmar	36
2.49	Produktivitet, varu- och tjänsteproducenter	36
2.50	Sysselsättning enligt NR	36
2.51	Totalt utbud och sysselsättning	36
2.52	Befolkningssammansättning	36
2.53	Personalomsättning i privata sektorn	36
2.54	Nyanmälda platser och varsel	37
2.55	Brist på arbetskraft i tjänstebranscher	37
2.56	Lediga jobb och vakanser	37
2.57	Sveriges Phillipskurva	37
3.1	Utgående löner i näringslivet	40
3.2	Löneutrymme och lönekostnader i näringslivet	41
3.3	Lönekostnadsökningar i Sverige och Västeuropa	41
3.4	Kapitalavkastning i näringslivet	43
3.5	Vinstläget i näringslivet	43

FIGURER

3.1	Företagens efterfrågan på arbetskraft, kort och lång sikt	44
3.2	Företagens efterfrågan på arbetskraft, kort sikt	45
3.3	Företagens efterfrågan på arbetare, kort sikt	46
3.4	Företagens efterfrågan på arbetare, lång sikt	47

Innehåll

Sammanfattning	4
Prognosöversikt.....	4
Den nya regeringen och arbetsmarknaden	5
Hur hög ränta behöver den svenska ekonomin?	6
Löner	7
Konjunkturprognos	8
Den internationella utvecklingen.....	8
Den svenska utvecklingen.....	11
Efterfrågan och produktion.....	12
Arbetsmarknad, löner och priser	18
BILAGA A: Är arbetslösheten strukturell?	24
BILAGA B: Utländskt tillskott av arbetskraft	28
BILAGA: Tabeller och diagram	30
Löner	38
Den svenska utvecklingen 1996-2008	38
Teoretiska utgångspunkter.....	44

Sammanfattning

Prognosöversikt

Den internationella utvecklingen

Efter flera år av mycket stark tillväxt väntas den internationella ekonomiska utvecklingen bromsa in 2007. I USA har en avmattning redan inletts med en betydande försvagning av bostadsmarknaden som utlösande faktor. Europa ligger senare i konjunkturcykeln, årets tillväxt ser ut att bli högre än vad som tidigare förväntats, inte minst i Tyskland. Nästa år påverkas dock utvecklingen i Europa negativt av flera samverkande faktorer: minskad internationell efterfrågan, högre styrränta, starkare euro och en momshöjning i Tyskland.

I Asien är den ekonomiska aktiviteten fortsatt hög, även om den japanska ekonomins tillväxt avtar något under kommande år.

Det finns en betydande internationell inflationsoro, främst mot bakgrund av de höga oljepriserna. Penningpolitiken stramas åt i euroområdet och detta förstärker nedgången i den internationella ekonomin, medan USA väntas föra en mindre stram politik framöver. Styrräntorna i de två stora valutablocken förväntas komma närmre varandra i nivå som en följd av detta.

OECD pekar i sin senaste bedömning på att det nuvarande konjunkturskedet präglas av att vinsterna stiger i företagen och att det sammanhänger med en svag reallöneutveckling i flera länder. I USA, där reallöneutvecklingen varit svag för breda grupper av löntagare under lång tid, kan det bland annat föra med sig att hushållen har en svagare motståndskraft mot den svaga utvecklingen på bostadsmarknaden, och att den privata konsumtionen i landet därmed försvagas mer än i tidigare nedgångar. Den privata konsumtionen i USA är en av nyckelfaktorerna i den internationella konjunktrens utveckling. Under lång tid har tillväxt och sysselsättning ökat som en följd av en hög och stabil konsumtionsökning hos hushållen, baserad på stigande fastighetspriser och därmed stärkta förmögenheter.

Oljepriset, som stigit trendmässigt sedan 2002, nådde i somras sin högsta nivå hittills med noteringar runt 78 dollar per fat. Sedan dess har priset fallit rejält och ligger nu under 60 dollar per fat. Tendensen det närmaste året bedöms vara att ökad reservkapacitet och en dämpad efterfrågeökning leder till en fortsatt nedgång. I slutet av 2007 och under 2008 antas oljepriset vara 50 dollar per fat. På kort sikt och under resans gång är betydande svängningar i priset troliga.

Dollarn har försvagats i år. Valutemarknaden har tagit intryck av euroområdets förbättrade tillväxtutsikter och att ECB höjer räntan medan FED:s höjningar tycks ha nått slutet för den här gången. Samtidigt kvarstår obalanserna i den amerikanska ekonomin. Om utländska investerare tappar förtroendet för amerikanska tillgångar kan pressen på dollarn bli stor. Sannolikt kommer dock asiatiska centralbanker att motverka en alltför kraftig dollarförsvagning. Under loppet av 2007 väntas en fortsatt, gradvis dollarförsvagning. I slutet av 2007 och under 2008 bedöms *EUR/USD* stå i 1,35.

Den svenska utvecklingen

I år blir utvecklingen i den svenska ekonomin mycket stark. BNP bedöms öka med över 4 procent och sysselsättningen bedöms öka med nästan 80 000 personer.

Nästa år dämpas BNP-tillväxten till drygt 3 procent och sysselsättningen ökar långsammare. Uppbromsning beror dels på att exportutvecklingen försvagas av en sämre tillväxt i omvärlden och starkare krona, dels på att investeringarna blir mindre expansiva.

Hushållens köplust håller däremot i sig, gynnad av att skattelättnader ger stora tillskott till de disponibla inkomsterna. Den sammantagna effekten av de åtgärder på skatteområdet, och av åtgärder när det gäller de offentliga transfereringarna, som aviseras i budgeten innebär ett tillskott till hushållens inkomster omfattande ca 20 miljarder kronor.

År 2008 dämpas BNP-tillväxten ytterligare när hushållens konsumtion mattas i spåren av betydligt långsammare inkomstutveckling och en försvagning av hushållens förmögenhetsvärden. Prisuppgången på småhus bedöms komma att halveras år 2007 för att sedan sjunka ytterligare något år 2008.

Under loppet av 2006 har *kronan* stärkts men den anses av de flesta bedömare fortfarande vara undervärderad. Grundläggande faktorer för kronkursen styrka såsom bytesbalans, offentligt saldo, inflation, produktivitetsutveckling och tillväxt pekar i riktning mot en förstärkning. De banor för korta räntor i Sverige och i omvärlden som ligger i prognosbilden talar samma språk. Vi räknar i prognosen med att en dollar kostar 6,60 och en euro 8,90 kronor i slutet av 2007 och under 2008.

Riksbanken har hittills i år höjt sin *styrränta* fem gånger, sammantaget med 1,25 procentenheter. Fortsatt bra fart i konjunkturen och en fortsatt uppgång för huspriserna gör att Riksbanken väntas höja räntan en gång till i år. Banken bedöms sedan hinna med att

höja två gånger under 2007 innan en något mattare konjunktur och en tydlig dämpning av husprisutvecklingen gör fortsatta räntehöjningar svåra att motivera. Räntan bedöms göra halt vid 3,5 procent prognosperioden ut.

Sysselsättningen bedöms i år öka med nästan 80 000 personer. Knappt 25 000 av denna ökning sammanhänger med den förra regeringens jobbsatsning. Nästa år dämpas BNP-tillväxten och sysselsättningen väntas öka med ca 40 000 personer. Den reguljära sysselsättningen ökar betydligt mer. Men det handlar mer om hur saker och ting bokförs än om verkliga förändringar. Plusjobb och anställningsstöd, som inte räknas som reguljär sysselsättning, avvecklas och ersätts till en del av liknande åtgärder, t ex "nystartsjobb", som räknas som reguljär sysselsättning. År 2008 mattas BNP-tillväxten ytterligare och sysselsättningsökningen väntas begränsa sig till ca 20 000 personer. Den reguljära sysselsättningen ökar med det dubbla.

Den reguljära sysselsättningsgraden, andelen reguljärt sysselsatta i åldersgruppen 20-64, bedöms landa på 79,5 procent 2008, dvs nära det mål på 80 procent för sysselsättningsgraden som tidigare fanns. I prognosen ökar sysselsättningen sammantaget med drygt 140 000 personer åren 2006-2008. Samtidigt bedöms tillgången på arbetskraft vara betydligt större än så – dels genom att arbetskraften växer på grund av att fler söker sig till arbetsmarknaden när det nu finns lediga jobb, dels därför att anställbarheten hos flertalet av de arbetslösa kan anses vara god (se analys i bilaga A: Är arbetslösheten strukturell?).

Eftersom den reguljära sysselsättningsökningen de närmaste åren åtföljs av en påtagligt stark ökning av det totala arbetskraftsutbudet så sjunker den *totala arbetslösheten* relativt långsamt, från 8,4 procent 2005 till 7,5 procent 2008. Antalet platser i arbetsmarknadspolitiska program skärs ner dramatiskt 2007 och 2008, framför allt 2007. Sammantaget minskar antalet programdeltagare från 143 000 personer i år till 65 000 personer 2008. Förändringarna av programvolymerna innebär att den öppna arbetslösheten ökar markant. I år bedöms den genomsnittliga *öppna arbetslösheten* minska från 6,0 till 5,3 procent, för att därefter öka till 6,1 procent nästa år och 6,4 procent 2008.

Åren 2007 och 2008 bedöms *lönerna* öka i snabbare takt än under senare år. Höga vinster i näringslivet väntas bidra till att lönerna de närmaste åren, som genomsnitt för hela arbetsmarknaden, kan följa löneutrymmet – definierat som förväntad produktivetsplus prisökning i näringslivet – och öka i en årstakt omkring 4 procent.

Inflationen bedöms komma att närma sig men underskrida inflationsmålet på 2 procent de närmaste åren. En svagare produktivetsutveckling i näringslivet

Försörjningsbalans och nyckeltal

Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Privat konsumtion	2,4	3,6	3,6	2,5
Offentlig konsumtion	0,7	2,0	1,5	1,2
Investeringar	8,5	8,6	5,6	4,5
Lagerinvesteringar *	-0,2	-0,1	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	6,4	8,4	6,1	6,1
Import av varor och tjänster	7,3	8,4	7,3	6,3
BNP	2,7	4,3	3,3	2,7
<i>Nyckeltal:</i>				
Sysselsättning	0,8	1,8	1,0	0,5
Arbetslöshet, total **	8,4	8,1	7,8	7,5
Arbetslöshet, öppen ***	6,0	5,3	6,1	6,4
Sysselsättningsgrad 20-64	77,3	78,2	79,0	79,5
Timlön	3,1	3,0	3,7	4,0
Produktivitet i näringslivet	2,4	3,4	2,4	2,4
KPI	0,5	1,4	1,7	1,9
UND1X	0,8	1,2	1,3	1,6
Real disponibel inkomst	1,8	3,5	4,2	2,1
Bytesbalans ****	5,9	6,2	6,1	5,9
Reporänta, dec	1,5	3,0	3,5	3,5
SEK/USD, dec	7,95	7,20	6,60	6,60
SEK/EURO, dec	9,44	9,20	8,90	8,90
*förändring i procent av föreg. års BNP **procent av tot. utbud				
procent av arbetskraften *procent av BNP				

Tabell 1:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

jämfört med tidigare år tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebär att *inflationstrycket från arbetsmarknaden* stiger de närmaste åren. Samtidigt väntas fortsatt prispress på importerade produkter bidra till låga importpriser. Därtill kommer att bidraget till inflationen från energipriserna väntas falla. Oljepriset faller svagt istället för att öka kraftigt och elpriserna väntas falla.

Den nya regeringen och arbetsmarknaden

Den nya regeringens *sysselsättningspolitik* visar sig, åtminstone i det korta perspektivet, vara vare sig mer eller mindre än traditionell stimulans av allmän efterfrågan på varor och tjänster. Den starka sysselsättningen i år beror till en del på den förra regeringens

sysselsättningskapande åtgärder, men till övervägande del på den goda konjunkturen. Nästa års (mer måttliga) sysselsättningsökning har delvis sin grund i att skattelättnader ger ett tillskott till hushållens disponibla inkomster, som driver upp konsumtionen och därmed efterfrågan på arbetskraft. År 2008 klingar sysselsättningsuppgången av ytterligare när allmän efterfrågan dämpas.

Den nya regeringens *arbetsmarknadspolitik* innebär en dramatisk neddragning av de arbetsmarknadspolitiska programmen som driver upp den redan höga öppna arbetslösheten. Genom att antalet programplatser nästa år minskar med drygt 50 000 personer, varav 31 000 räknas som studerande, när arbetslösheten är hög riskerar de som tvingas gå öppet arbetslösa under långa perioder att förlora kompetens. Följden kan bli att de antingen lämnar arbetskraften helt eller att de står kvar som arbetssökande men inte har de kvalifikationer som krävs för att kunna få ett jobb. Det är en politik som sannolikt *minskar det framtida arbetsutbudet*.

Regeringens drastiska hantering av arbetsmarknadspolitiken kan möjligen bero på att de har en helt annan bild av arbetsmarknaden de närmaste åren jämfört med oss. Enligt regeringens bild (se Prop 2006/07: 1 Bilaga 2) minskar den totala arbetslösheten med drygt 100 000 personer mellan 2006 och 2008, enligt vår minskar den med ca 20 000 personer. Den öppna arbetslösheten minskar enligt prognosen i budgeten med drygt 20 000 personer, enligt vår bedömning ökar den med knappt 60 000 personer.

Hur kan våra bedömningar skilja sig åt så påtagligt? Det beror på bedömningen av två viktiga *utbudsfaktorer*, den arbetade tiden per sysselsatt och arbetsutbudet räknat i personer. Märkligt nog har regeringen, som brukar berömma sig av att vara utbudets banerförare, en betydligt mer pessimistisk syn än LO:s ekonomer när det gäller dessa två faktorer.

I LO-ekonomernas prognos ökar den (kalenderkorrigerade) arbetade tiden per sysselsatt 0,5 respektive 0,3 procentenheter mer 2007 och 2008 jämfört med regeringens prognos. Det förklarar hela skillnaden i sysselsättningsökning på 45 000 personer mellan prognoserna, bedömningen av utvecklingen av antalet arbetade timmar är lika.

I LO-ekonomernas prognos minskar sjukfrånvaron svagt 2007 och 2008 (baserat på Försäkringskassans prognos till regeringen 060818), men framför allt minskar tjänstledigheten när friårsledigheten och utbildningsvikariatet avvecklas. Sammantaget leder det till att den (dagkorrigerade) arbetade tiden per sysselsatt ökar med 0,4 respektive 0,3 procent 2007 och 2008.

När det gäller arbetsutbudet i personer så stagnerar

det 2008 i regeringens prognos. Enligt vår bedömning ökar arbetskraften med närmare 40 000 personer. Vi menar att det finns en betydande potential för en ökning av arbetskraften och vår bedömning är att arbetskraftsdeltagandet i åldersgruppen 20-64 år skulle kunna öka från 82,8 procent år 2005 till 85,0 procent år 2010. Bedömningen bygger på att de flesta orsaker till att människor väljer att ställa sig utanför arbetskraften i någon mån kan antas vara konjunkturberoende d v s fler träder ut ur arbetskraften när efterfrågan på arbetskraft är låg än när den är hög.

Hur hög ränta behöver den svenska ekonomin?

Behöver den svenska ekonomin högre ränta? Vi har viss förståelse för att Riksbanken höjer räntan när löneökning- och inflationstakten väntas komma att stiga. Vår egen bedömning av enhetsarbetskostnaden utveckling ligger nära Riksbankens. En svagare produktivitet utveckling i näringslivet jämfört med tidigare år tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebär att inflationstrycket från arbetsmarknaden stiger de närmaste åren.

Utvecklingen av enhetsarbetskostnaden etablerar sig på en högre nivå jämfört med senare års mycket låga, men vår bedömning är att denna nivå är förenlig med inflationsmålet.

Det som skulle kunna leda till en inflation över målet är om ekonomin snabbt går mot fullt resursutnyttjande. Men med den sysselsättningsuppgång som kommer tillstånd i vår prognos (och i Riksbankens) bedöms det inte bli fråga om någon allmän brist på arbetskraft, efterfrågan är för svag och reserven av arbetskraft är för stor. Arbetskraften växer på grund av att fler söker sig till arbetsmarknaden när det nu finns lediga jobb. Enligt vår uppdaterade analys av sammansättningen av de arbetslösa kan också anställbarheten hos flertalet av de arbetslösa anses vara god (se bilaga A: Är arbetslösheten strukturell?). Med utgångspunkt i arbetslöshetsstatistik för år 2005 undersöks var de arbetslösa bor, hur gamla de är, hur länge de har varit arbetslösa och vilken utbildning de har för att se om det är troligt att merparten skulle ha problem att ta ett arbete eller inte. Sett ur dessa olika perspektiv kommer vi fram till att det bör finnas närmare 200 000 personer som inte utan vidare kan påstås vara strukturellt arbetslösa.

LO-ekonomerna har efterlyst mer analys av arbetsmarknaden från Riksbankens sida för att skapa förståelse för räntebesluten. I den senaste inflationsrapporten (2006:3) publiceras en insiktsfull faktaruta om arbetsmarknaden. Där dras slutsatsen att "det finns en stor mängd lediga resurser på arbetsmarknaden i vidare me-

ning". Det påpekas att det 2005 fanns 189 000 latent arbetsökande som kan anses stå till arbetsmarknadens förfogande och dessutom kan medelarbetstiden öka.

Penningpolitiken måste också beakta den omläggning av både utbildnings- och arbetsmarknadspolitik som syftar till att öka arbetsutbudet. Traditionell ekonomisk analys ger vid handen att en sänkning av ersättningsnivåerna och fler öppet arbetslösa leder till både högre sökaktivitet och lägre reservationslöner. För att det ska leda till fler jobb bör politiken mötas med stark efterfrågan.

Riksbanken har hittills i år höjt reporäntan fem gånger, från 1,5 procent till 2,75 procent. Riksbankens signalering lämnar inget utrymme för tvivel om att höjningarna kommer att fortsätta såvida inget exceptionellt händer med konjunkturen. Men hur mycket är det rimligt att räntan höjs? Riksbankens inställning till framtida räntehöjningar framstår för närvarande som mer försiktig än tidigare. Man verkar bekväm med en räntebana som toppar på 3,75 procent om ett par år. Det ska jämföras med att banken egna analyser tyder på att en normal nivå för reporäntan ligger i intervallet 3½-5 procent (se Inflationsrapport 2006:2, Vad är en normal nivå på reporäntan?). Vår tro är att en normal ränta ligger i den nedre delen av det angivna intervallet. Den svenska ekonomins funktionssätt har förbättrats med högre produktivitet, stort förtroende för inflationsmålet och väsentligt stabilare lönebildning. I den senaste inflationsrapporten (2006:3) redovisas enkla korrelationsberäkningar som stöder hypotesen att lönebildningen förändrats (till det bättre) och blivit mindre känsliga för resursutnyttjandet sedan mitten av 1990-talet.

Sammanfattningsvis: Ytterligare räntehöjningar är förståliga eftersom inflationstrycket från arbetsmarknaden bedöms komma att öka, men sannolikt inte nödvändiga eftersom lönebildningen förbättrats och "tål" hög sysselsättning. Arbetsmarknaden bedöms inte vara i balans 2008, sysselsättningen skulle kunna öka mer än vad den bedöms göra i vår prognos utan risk för överhettning och för hög inflation. Räntan bör definitivt inte höjas till mer än 3,5 procent om inte ekonomin utvecklas mycket annorlunda än vad såväl LO-ekonomernas som Riksbankens prognoser ger vid handen.

Löner

När ekonomin är i balans kan utrymmet för löneökningar beräknas som summan av den förväntade produktivets- och prisutvecklingen i näringslivet. Med balans menas främst ett gott vinstläge i näringslivet samt hög sysselsättning och låg arbetslöshet.

Utrymmet för prisökningar i näringslivet styrs av

Riksbankens inflationsmål på 2 procent. Produktiviteten i näringslivet väntas de närmaste åren öka med nästan 2,5 procent per år och priserna i näringslivet väntas öka med knappt 2 procent. Det ger ett utrymme för löneökningar på 4 procent. Detta ska jämföras med att lönerna i Västeuropa väntas öka med 3 procent, men samtidigt väntas produktiviteten öka med mindre än 2 procent. Genom att den svenska produktivitetstillväxten väntas överstiga den västeuropeiska, skulle också löneökningarna kunna vara högre.

Vinstläget är också gott i det svenska näringslivet och kan anses vara det bästa under de senaste 10 åren. Sysselsättningen är däremot fortfarande för låg och arbetslösheten för hög. För de närmaste åren väntas en förbättring på arbetsmarknaden men risken är att det går för långsamt.

Denna svaga sysselsättningstillväxt uppmärksammar Konjunkturinstitutet i sin senaste lönerapport till medlingsinstitutet. Där föreslår de att lönerna framöver bör ligga i underkant av löneutrymmet för att därigenom kunna stimulera till en högre sysselsättningstillväxt.

I avsnittet "Löner" i denna rapport görs en teoretisk analys av sambanden mellan reallön och sysselsättning för att ta reda på under vilka omständigheter en rekommendation om en långsammare reallöneutveckling, en löneutveckling i underkant av löneutrymmet, skulle kunna vara en lämplig åtgärd för att stimulera till högre sysselsättning.

Analysen visar att Konjunkturinstitutets rekommendation skulle kunna vara en lämplig åtgärd under två förutsättningar. Den ena handlar om att Riksbanken måste våga föra en så expansiv penningpolitik som möjligt. Om lönerna hamnar i underkant av löneutrymmet måste riksbanken direkt sänka räntan. Annars uppstår inte de positiva effekter som avses. Efterfrågan ökar för lite och reallönekostnaderna sänks för lite, med resultat att sysselsättningseffekten blir för liten.

Den andra förutsättningen handlar om att Konjunkturinstitutets rekommendation måste omfattas av nästan hela arbetsmarknaden. Annars kommer sysselsättningseffekterna att bli marginella för de grupper som ligger i underkant.

Erfarenheten från historien reser dock stora frågetecken kring om dessa två förutsättningar för att löneökningarna ska ligga i underkant av löneutrymmet kan anses vara uppfyllda. Riksbanken har för närvarande problem med att nå inflationsmålet på 2 procent och tjänstemännen i högre lönelägen har löneökningar över genomsnittet. Så länge som inga tydliga signaler kommer om att detta kan förändras, verkar det lämpligare att inrikta lönekraven mot att följa utvecklingen av löneutrymmet.

Konjunkturprognos

Den internationella utvecklingen

Efter flera år av mycket stark tillväxt väntas den internationella ekonomiska utvecklingen bromsa in under 2007. Det internationella konjunkturläget präglas av att utvecklingen i USA mattas av. Samtidigt råder viss osäkerhet kring utvecklingen i euro-området under kommande år, främst på grund av att den tyska ekonomins tillväxt mattas av.

Att euro-området fullt ut ska kunna kompensera en lägre tillväxt i USA ser osannolikt ut. Därmed kommer den ekonomiska utvecklingen i hela OECD-området bli svagare under 2007-2008. I Asien är den ekonomiska aktiviteten fortsatt hög, även om den japanska ekonomins tillväxt avtar något under kommande år. Sammantaget kan nedgången i världsekonomin bli påtaglig under 2007.

De långa räntorna befinner sig på historiskt låga nivåer, trots att de stigit under de senaste tolv månaderna, mot bakgrund av stärkt konjunktur i vissa regioner och normalisering av riskpremier. Långräntorna har nyligen börjat sjunka igen som en följd av den svagare utvecklingen i USA och förväntningar om en lättare penningpolitik där. På några års sikt bedöms dock långräntorna ligga högre än i dag.

Trots måttlig inflation finns det en betydande oro för att denna ska stiga, mot bakgrund av fortsatt höga oljepriser. Penningpolitiken stramas åt i euro-området och detta förstärker nedgången i den internationella ekonomin, medan USA väntas föra en mindre stram politik framöver. Styrräntorna i de två stora valutablocken förväntas komma närmre varandra i nivå som en följd av detta.

OECD pekar i sin senaste bedömning på att det nuvarande konjunkturskedet präglas av att vinsterna stiger i företagen och att det sammanhänger med en svag reallöneutveckling i flera länder. I USA kan det bland annat föra med sig att hushållen har en svagare motståndskraft mot den svaga utvecklingen av fastighetspriserna som nu råder, och att den privata konsumtionen i landet därmed försvagas mer än i tidigare nedgångar.

USA

Tillväxten mattas tydligt av i USA under prognosperioden. Den privata konsumtionen i USA är en av nyckelfaktorerna i den internationella konjunktrens utveckling. Under lång tid har tillväxt och sysselsättning ökat som en följd av en hög och stabil konsumtionsökning hos hushållen, baserad på stigande fastighetspriser och därmed stärkta förmögenheter. Reallöneut-

vecklingen har varit svag för breda grupper av löntagare i USA under lång tid och den har därmed inte skapat stort utrymme för privat konsumtion. Under det senaste halvåret har stor oro uppstått kring fastighetspriserna i USA. Den negativa utvecklingen på fastighetsmarknaden har viss koppling till omstruktureringen av industrin, genom bilindustrins nedgång som orsakat omfattande pessimism i vissa delstater.

Federal Reserves utrymme att möta denna nedgång lika kraftfullt som de gjorde 2001-2003 anses begränsat. Ett viktigt skäl till det är att bytesbalansen fortsatt uppvisar mycket stora underskott och att viss hänsyn till dollarkursen sannolikt kommer att tas av centralbanken. Än viktigare är dock att USA har ett inflationstryck som bedöms högt, trots avmattningen i ekonomin. Att finanspolitiken skulle användas för att ge större bidrag till att dämpa nedgången i ekonomin är osannolikt, eftersom budgetunderskotten fortsatt är stora.

De dubbla sparandeobalanserna i USA – budgetunderskott och bytesbalansunderskott – har under en längre tid varit i fokus för diskussionen om amerikansk ekonomisk utveckling och dess potentiella effekter för dollarkursen. En snabbare försvagning av dollarkursen kan bli följden av obalanserna och farhågorna för det har stärkts under senare tid.

Sammantaget finns det tunga skäl att med oro se på utvecklingen i USA under vår prognosperiod. Vi bedömer att tillväxten blir 2,3 procent under 2007 och 2,5 procent 2008.

Europa

Euro-området har under det senaste året uppvisat en positiv utveckling. Sysselsättningen har stigit mer än förväntat och utvecklingen präglas av att både investeringar och hushållens konsumtion utvecklas starkt. Euro-området har fortsatt högre arbetslöshet än Sverige, men utvecklingen på arbetsmarknaden är betydligt bättre än för enbart ett år sedan.

Finanspolitiken i euro-området väntas sammantaget bli något åtstramande under 2007, vilket verkar dämpande på tillväxten. ECB bedömer inflationstrycket så högt att området ligger över inflationsmålet, dock främst på grund av stigande energipriser. Givet att utvecklingen är fortsatt god på arbetsmarknaden kan vi förvänta oss ytterligare räntehöjningar. Detta är dock problematiskt både ur ett internationellt och svenskt konjunkturperspektiv, eftersom euro-området behöver vara en balanspunkt med god fart i ekonomin, i en tid då tillväxten i USA tydligt mattas av.

Den omsvängning som ägt rum i Tysklands ekonomi under det senaste året är anmärkningsvärd och positiv för hela Europa. Det är dock avgörande att den kan bli uthållig, för att arbetslösheten mer varaktigt ska kunna bringas ned.

Hushållens förtroende för framtiden är viktigt för den ekonomiska utvecklingen. Den disponibla inkomsten ökar i landet, och i takt med hushållens förbättrade ekonomi förväntas deras sparkvot minska.

Andra kvartalet i år visade en mycket god tillväxt, konsumtionen har ökat p g a nästa års momshöjning på 3 procentenheter (i syfte att stärka de offentliga finanserna). Även orderingång och investeringar har visat mycket positiv ökning. En stark utländsk efterfrågan kommer dock fortsatt att vara en viktig motor i den tyska ekonomin.

De tyska insatserna i finanspolitiken bedöms bli omfattande, med effekter på tillväxten under både 2007 och 2008. Det finns skäl till oro för utvecklingen i Tyskland under prognosperioden, främst mot bakgrund av att ECB kan komma att höja räntan i alltför hög takt, givet de lediga resurser som finns i landet.

I Frankrike har utvecklingen varit god under det senaste året och utvecklingen ser ut att bli liknande den tyska under vår prognosperiod. Den italienska tillväxten har uppvisat tydliga tecken på att försvagas under senare tid och tillväxten blir något sämre 2007 än 2008.

Den internationella avmattningen kommer inte att märkas nämnvärt i Storbritanniens ekonomi. Tillväxttalen blir på ungefär samma nivå som 2006, dock med en stigande arbetslöshet. En bakgrund till den ökande arbetslösheten är den oförutsedda befolkningsökning som uppstått genom ökad nettoinvandring.

Inflationen stiger och styrräntan kan komma att höjas ytterligare. Inflationssutsikterna är dock osäkra, inte minst beroende på att återhållsamma löneökningar varit fallet i landet. Produktivtetsökningarna har också varit svaga under senare tid. De reala inkomstökningarna har varit relativt svaga sedan 2002 och förväntas fortsätta öka i långsam takt.

Norden

Danmark har haft en mycket stark tillväxt under de senaste åren, men den mattas av under prognosperioden. Det finns en risk för överhettning som en följd av att efterfrågan på arbetskraft fortsatt är hög. Inflationstrycket är dock fortsatt lågt, men signaler finns om att pristrycket stiger.

Norge har liksom Danmark en bred konjunkturuppgång och utvecklingen på arbetsmarknaden har

BNP internationellt, årlig förändring

	2005	2006	2007	2008
USA	3,5	3,2	2,3	2,5
Japan	2,7	2,8	2,3	2,0
Tyskland	1,1	2,2	1,4	1,6
UK	1,8	2,5	2,5	2,5
OECD	2,7	3,0	2,5	2,6
EMU-12	1,3	2,3	1,9	2,0
NORDEN	2,9	3,8	2,7	2,5
Exp.markn.vägd	2,2	2,8	2,2	2,3

Tabell 2:1

Källa: OECD samt egna beräkningar

BNP i fem länder

Årlig procentuell förändring

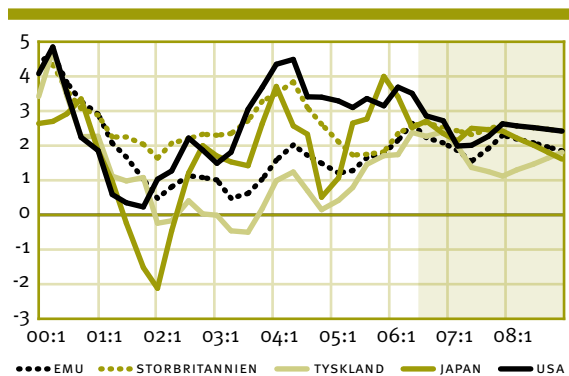

Diagram 2:1

Källa: Reuters EcoWin samt egna beräkningar

varit mycket stark under det senaste året. Tillväxten mattas av under prognosperioden, men är ändå på en god nivå. Arbetsmarknaden blir allt stramare och inflationstendenser kommer sannolikt att uppstå.

Både Danmark och Norge förväntar något gällande ekonomiernas framgång i att kombinera ett högt resursutnyttjande och stabilt låg inflation. Förklaringar som hot om utflyttning av produktion, samt ett inflöde av företag från de nya EU-länderna som agerar inom byggsektorn diskuteras i länderna.

Finland får liksom Sverige en tillväxt på drygt 4,5 procent under 2006. Årets höga tillväxt är också en tagen-effekt från papperskonflikten förra året. Avmattningen till 2007 blir därför också något snabbare än

för Sverige. Arbetslösheten har sjunkit över en längre tid i Finland, men är fortsatt ändå högst i Norden. Utsikterna för landets export påverkas av utvecklingen av euron, vilken väntas stärkas under kommande år, och därmed på sikt matta av exportens bidrag till tillväxten.

Asien

Det är främst den inhemska efterfrågan som drivit den ihållande ekonomiska uppgången i Japan sedan 2002. Löneökningar i kombination med en minskad arbetslöshet stimulerar den japanska ekonomin fortsatt. BNP-tillväxten kommer att fortsätta i god takt, om än avtagande, även under 2007 och 2008.

Exporten till Kina och USA mattas av något under prognosperioden och är ett av skälen till att tillväxten avtar något. Högre skatter dämpar även hushållens konsumtion något. En ytterligare risk är att invånarna åter vill bygga upp det sparkapital som urholkades under perioden med sjunkande reallöner mellan 1997 och 2005.

Handeln mellan Japan och Kina har växt kraftigt på senare år och Japan har stora underskott i bytesbalansen mot Kina. OECD påpekar dock att Kinas tillväxt börjar leda till alltmer kinesisk import från Japan, exempelvis inom bilindustrin, vilket sannolikt kommer att förbättra bytesbalansen på sikt.

I mars specificerade den japanska riksbanken för första gången i dess historia vad som de anser är prisstabilitet på lång sikt och det fastslogs till 0 - 2 %. Detta har ökat penningpolitikens transparens och bidragit till en minskad risk för deflation. Efter fem år av nollränta höjde centralbanken i juli 2006 styrräntan till 0,25 procent och den har sedan dess legat kvar på denna nivå.

Kinas starka ekonomiska utveckling kommer att fortsätta med en tillväxttakt som följer genomsnittstillväxten, vilken enligt OECD varit 9,5 procent under de senaste 20 åren. Bytesbalansens överskott kommer att stärkas, men i en avtagande takt jämfört med utvecklingen fram till 2005.

Oljepriset

Oljepriset har stigit trendmässigt från och med år 2002. Det grundläggande skälet är en snabb ökning av konsumtionen av olja i spåren av stark global BNP-tillväxt. Då det tar tid att öka produktionskapaciteten har utbudet inte kunnat anpassas till den högre efterfrågan och priset har drivits upp. Därtill kommer ständigt återkommande geopolitiskt betingade produktionsstörningar. Oljeprisuppgången nådde sin hittills högsta nivå med noteringar runt 78 dollar per fat i somras i samband med att Israel gick in i Libanon. Sedan dess har priset fallit rejält och ligger nu under 60 dollar per fat. Den politiskt betingade oron har minskat och vädrets makter har varit skonsamma.

Brentolja

USD/fat

Diagram 2:2

Källa: Reuters EcoWin samt egna beräkningar

Tre faktorer är viktiga framöver. Hur stark blir efterfrågan? Hur utvecklas reservkapaciteten som avgör hur känsligt oljepriset är för utbudsstörningar och hur utvecklas de geopolitiska riskerna som tillsammans med naturkrafterna är grunden till utbudsstörningarna.

Huvudtendensen det närmaste året bedöms vara att en ökad reservkapacitet och en dämpad efterfrågeökning leder till en svag nedgång i oljepriset. I slutet av 2007 och under 2008 antas oljepriset vara 50 dollar per fat. På kort sikt och under resans gång är betydande svängningar i priset troliga.

Dollarkursen

Dollarn försvagades trendmässigt under åren 2002-2004. I fjol däremot förstärktes dollarn med ca 10 procent mot euron. Dels överträffade tillväxten i USA den i EMU-området med råge, men framför allt förklaras dollarapprecieringen av den stora skillnaden i korta räntor. Höjningarna av den amerikanska styrräntan stöttade dollarn som stärktes trots det stora och växande underskottet i bytesbalansen.

Under 2006 har dollarn försvagats. Valutamarknaden har tagit intryck av eurozonens förbättrade tillväxtutsikter och att ECB höjer räntan medan FED:s höjningar tycks ha nått slutet för den här gången. Obalanserna i den amerikanska ekonomin kvarstår. På sikt är en dollarförsvagning därför huvudtendensen. Om utländska investerare tappar förtroendet för amerikanska tillgångar kan pressen på dollarn bli stor. Sannolikt kommer dock asiatiska centralbanker att motverka en alltför kraftig dollarförsvagning. En viss appreciering av den kinesiska valutan väntas också lätta någon på apprecieringstrycket mot euron.

Under loppet av 2007 väntas en gradvis dollarförsvagning. I slutet av 2007 och under 2008 bedöms EUR/USD stå i 1,35.

Växelkurs

EUR/USD

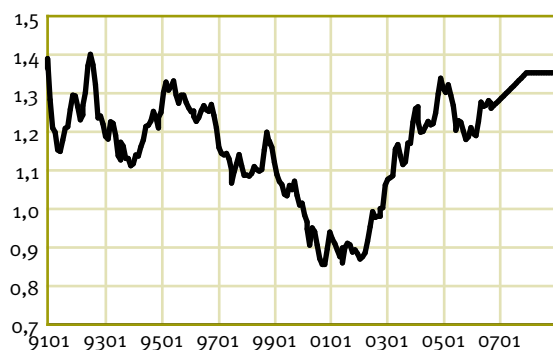

Diagram 2:3

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Svenska växelkurser

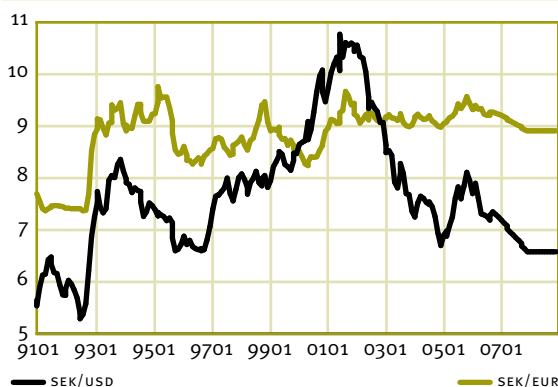

Diagram 2:4

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Den svenska utvecklingen

Den svenska ekonomin har de senaste åren, med undantag av slutet på 2004 och början av 2005, präglats av stark tillväxt. I år blir utvecklingen mycket stark. BNP bedöms öka med över 4 procent och sysselsättningen bedöms öka med nästan 80 000 personer.

Nästa år dämpas BNP-tillväxten till drygt 3 procent och sysselsättningen ökar långsammare. Uppbromsning beror dels på att exportutvecklingen försvagas av en sämre tillväxt i omvärlden och starkare krona, dels på att investeringarna blir mindre expansiva. Konsumtionens ökningstakt närms av att skattelättnader ger stora tillskott till hushållen disponibla inkomster. År 2008 dämpas tillväxten ytterligare när konsumtionen mattas i spåren av långsammare inkomstutveckling och en försvagning av hushållens förmögenhetsvärden när ökningstakten för huspriser dämpas.

Trots en påtaglig ökning av sysselsättningen ökar den öppna arbetslösheten markant under prognosåren. Det beror dels på att fler söker sig till arbetsmarknaden, men framför allt är orsaken den kraftiga avvecklingen av stora delar av de arbetsmarknadspolitiska programmen.

En avtagande men fortfarande stark produktivitet utveckling i näringslivet tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebär att inflationstrycket stiger svagt framöver. Inflationen bedöms komma att närma sig men underskrida inflationsmålet på 2 procent de närmaste åren.

Efter tre års förstärkning försvagades den svenska kronan i konkurrensvägda termer förra året med knappt 2 procent mätt som årsgenomsnitt. Det var framför allt mot dollarn som kronan tappade mark. Orsaken är framför allt de skillnader i korta räntor som fanns under fjolåret.

Under 2006 har kronan stärkts men den anses av de flesta bedömare fortfarande vara undervärderad. Grundläggande faktorer för kronkursen styrka såsom bytesbalans, offentligt saldo, inflation, produktivitet utveckling och tillväxt pekar i riktning mot en förstärkning. De banor för korta räntor i Sverige och i omvärlden som ligger i prognosbilden talar samma språk. Därtill kommer att regeringen har aviserat såväl sänkt förmögenhetsskatt (minskar utflödet av valuta) som utförsäljning av statliga bolag (ökar inflödet av valuta). Vi räknar i prognosen med att en dollar kostar 6,60 och en euro 8,90 kronor i slutet av 2007 och under 2008.

Riksbanken har hittills i år höjt sin styrränta fem gånger, sammantaget med 1,25 procentenheter. Riksbankens signalering tyder på att ytterligare räntehöjningar kommer om inget dramatiskt sker med konjunkturuppgången, exempelvis en kraftig avmattning till följd av att utvecklingen i USA tvärnitar.

Under senare tid har Riksbanken lagt stor vikt vid bostadspriser och kreditexpansion vid räntebesluten. Fortsatt bra fart i konjunkturen och en fortsatt uppgång för huspriserna gör att Riksbanken väntas höja räntan en gång till i år. Banken väntas sedan hinna med att höja två gånger under 2007 innan en något mattare konjunktur och en tydlig dämpning av husprisutvecklingen gör fortsatta räntehöjningar svåra att motivera. Styrränta bedöms därför stanna vid 3,5 procent i denna fas av räntehöjningar. En joker i sammanhanget är planerna på att sänka och på sikt avskaffa fastighetsskatten. Det skulle bana väg för fortsatt husprisuppgång och föra med sig att RB känner sig tvungna till fortsatta med räntehöjningarna. 3,5 procent är en något lägre nivå än vad som ligger i marknadens nuvarande bedömning.

BNP i Sverige

Säsongrensade kvartalsvärden

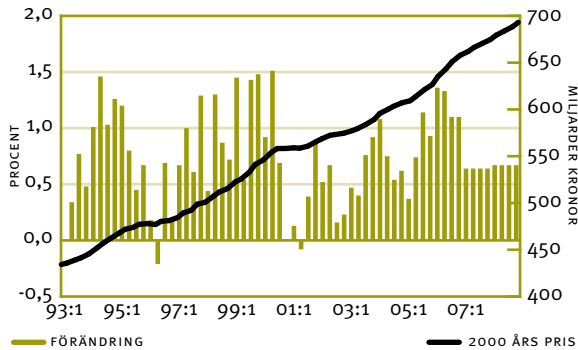

Diagram 2:5

Källa: scb samt egna beräkningar

Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Privat konsumtion	2,4	3,6	3,6	2,5
Offentlig konsumtion	0,7	2,0	1,5	1,2
Investeringar	8,5	8,6	5,6	4,5
Lagerinvesteringar *	-0,2	-0,1	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	6,4	8,4	6,1	6,1
Import av varor och tjänster	7,3	8,4	7,3	6,3
BNP	2,7	4,3	3,3	2,7

* förändring i procent av föregående års BNP

Tabell 2:2

Källa: scb samt egna beräkningar

De långa räntorna antas i stort sett följa motsvarande räntor i omvärlden som bedöms vara svagt stigande. Eventuella utförsäljningarna av statliga bolag kan hålla tillbaka långräntorna (lånebehovet minskar).

De redovisade beräkningarna avser, där inte annat anges, den faktiska utvecklingen 2006 och den kalenderkorrigerade utvecklingen 2007 och 2008.

Efterfrågan och produktion

Utrikeshandel

Utrikeshandelns bidrag till BNP-tillväxten beräknas bli 0,6 procentenheter i år, -0,1 procentenheter 2007 och 0,4 procentenheter 2008.

Ökningstakten för exporten av varor dämpades i fjol till knappt 5 procent jämfört med knappt 10 procent året innan. Världsmarknadstillväxten – mätt som importutveckling i de viktigaste avnämländerna för svensk export – försvagades något och konkurrenskraften stärktes inte i samma grad år 2005 som år 2004. I år förstärks världsmarknadstillväxten åter och konkurrenskraften fortsätter att förbättras. Exporten bedöms öka med nära 7 procent. Åren 2007 och 2008 väntas långsammare världsmarknadstillväxt och starkare krona innebära att exportutvecklingen dämpas till 5,5 procent.

Under första halvåret i år ökade varuexporten med c:a 8 procent efter ett mycket starkt första kvartal. I SCB:s statistik, Konjunkturbarometern och Inköpschefsindex rapporteras om god ordergång. SCB:s utrikeshandelsstatistik för varor indikerar en exportökning på drygt 5 procent under tredje kvartalet. Mot den bakgrunden väntas en något svagare utveckling under andra halvåret i år jämfört med det första. Näs-

ta år bedöms exportens ökningstakt dämpas i takt med att viktiga marknader försvagas. I USA har tillväxten redan mattats av och i den för svensk export viktiga tyska ekonomin bedöms tillväxten bli svagare 2007 jämfört med i år. Därtill kommer att en påtaglig kronförstärkning under loppet av nästa år ligger i prognosbilden och att råvaruexporten hålls tillbaka av kapacitetsbrist.

Den svenska exportindustrins konkurrensläge har trendmässigt förbättrats under de senaste tio åren och framstår som stark (se diagram 2.6). Liksom under tidigare år bedöms svenska lönekostnader åren 2007 och 2008 öka snabbare än omvärldens samtidigt som produktiviteten också ökar snabbare och dessa två motverkande faktorer tar i stort sett ut varandra. Den försvagning av konkurrenskraften som kommer till stånd 2007 och 2008 beror på att kronan stärks med drygt 4 respektive 2,5 procent dessa år.

RULC på exportmarknaden

Index 1980 = 100

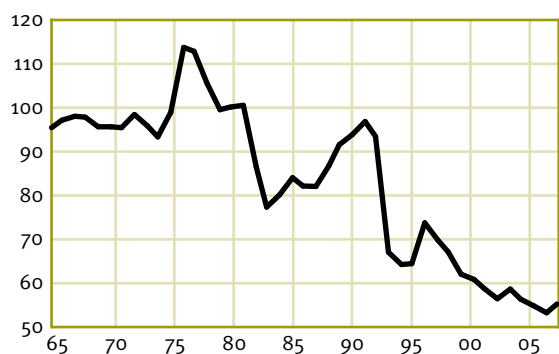

Diagram 2:6

Källa: scb samt egna beräkningar

Tjänsteexporten har utvecklats starkt de senaste två åren och under första halvåret i år. Efterfrågan på företagstjänster bedöms fortsätta att öka starkt. Exporten av frakttjänster dämpas när världshandel och svensk varuexport utvecklas långsammare 2007 och 2008. Den utländska konsumtionen i Sverige fortsätter att öka 2007 och 2008 men i långsammare takt jämfört med i år.

Varuimportens ökningstakt har gradvis tilltagit de senaste tre åren. I fjol bidrog stora maskininvesteringar, som har ett högt importinnehåll, till en importtillväxt på 8 procent. Under det första halvåret i år utvecklades importen svagare än väntat, vilket troligen sammanhänger med att kraftiga lagerneddragningar minskade behovet av import. Under andra halvåret väntas importen åter ta fart med exportindustrins behov av insatsvaror och hushållens höga konsumtionstillväxt som viktiga drivkrafter. Sammantaget bedöms ändå importtillväxten bli något långsammare i år jämfört med i fjol trots den höga aktiviteten i ekonomin.

År 2007 och 2008 mattas importutvecklingen efter hand när allmän efterfrågan försvagas även om importen stimuleras av att kronan stärks, vilket dämpar importprisutvecklingen.

Den starka utvecklingen under det första halvåret pekar mot en kraftig ökning av **tjänsteimporten** i år. Såväl importen av företagstjänster och frakttjänster som hushållens resande bidrar till uppgången. Liksom för varuimporten väntas en något mer dämpad utveckling de närmaste åren.

Både **export- som importpriserna** steg kraftigt 2005. Det var framför allt priserna för vissa råvaror som ökade mycket. Världsmarknadspriserna för råolja och petroleumprodukter liksom för malmer och metaller har stigit markant. Prisutvecklingen för bearbetade varor har däremot varit begränsad.

Både export- och importprisökningen har avstannat under 2006 och priserna väntas börja sjunka under loppet av 2007 som en följd av att kronan förstärks och fallande oljepriser. Mätt som årsgenomsnitt ökar såväl export- som importpriserna mycket i år och sjunker 2007 och 2008.

Terms of trade

Index 2000 = 1

Diagram 2:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

Terms-of trade, eller bytesförhållandet, mätt som kvoten mellan export- och importpriser i svenska kronor, planar i stort sett ut under prognosåren efter en kraftig, trendmässig försvagning sedan 1996, bl a beroende på stora prisfall på teleprodukter. Den lilla förbättring i bytesförhållandet som ligger i prognosbilden sammanhänger främst med att oljepriset sjunker.

Överskottet i bytesbalansen minskade mellan 2004 och 2005. Det var överskottet i handelsbalansen som sjönk, såväl nettoexporten som bytesförhållandet försämrades. Åren framöver fortsätter handelsbalansen att gradvis försvagas som andel av BNP, men då tjänstebalansen samtidigt förstärks stabiliseras bytesbalansen vid runt 6 procent av BNP.

Demografiska faktorer är en viktig förklaring till den nu långa perioden av stora bytesbalansöverskott. Ett sparande byggs upp för senare konsumtion, inte minst i både offentliga och privata pensionstillgångar.

Bytesbalansen är summan av den offentliga sektorns, företagens och hushållens finansiella sparande (så när som på s.k. kapitaltransfereringar, som i allmänhet är en liten post). Historiskt har privat och

Export och import av varor

Procentuell förändring

	2005		2006		2007		2008	
	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser
Export	4,9	3,2	6,9	4,2	5,5	-1,4	5,5	-1,0
Import	7,9	5,1	7,6	6,1	7,0	-1,9	6,2	-0,7

Tabell 2:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

Finansiellt sparande

Procent av BNP

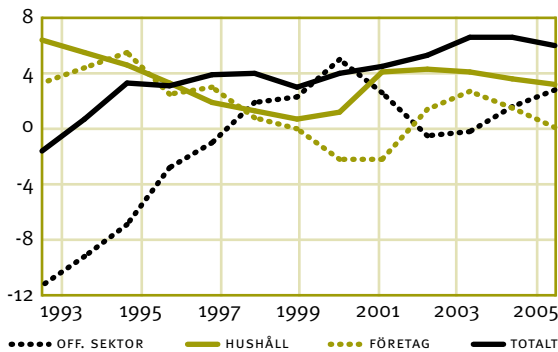

Diagram 2:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

offentligt sparande ofta balanserat varandra, men så har inte skett fullt ut under senare år. Samtliga inhemska sektorer har periodvis haft ett positivt sparande.

De senaste två åren har kännetecknats av bättre konsumtionsutveckling och ökad investeringsaktivitet – hushållens och företagens sparande har minskat. Samtidigt har den offentliga sektorns sparande ökat och bytesbalansen har bara försvagats marginellt.

Investeringar

Investeringarnas bidrag till BNP-tillväxten beräknas bli 1,4, 1,0 och 0,8 procentenheter 2006, 2007 och 2008.

Efter ett antal år med fallande eller mycket svagt ökande investeringar ökade investeringarna kraftigt under 2005 och 2006. Investeringsuppgången härrörde främst från den varuproducerande sektorn och bostadssektorn medan de offentliga investeringarna fortsatte sin kräftgång. De kommande åren kommer dock de offentliga investeringarna att öka medan bostadsinvesteringarnas ökningstakt minskar.

2007 och 2008 menar vi att ökningstakten i investeringarna kommer att växlas ner. Låga räntor tillsammans med en stark efterfrågan framförallt inom industrin var huvudorsakerna till de ökade investeringarna 2006 och kommer även att vara så 2007, om dock i en svagare omfattning allt eftersom räntorna höjs och den internationella konjunkturen bromsar in.

KI:s senaste konjunkturbarometer visar på en mycket stark industrikonjunktur. Kapacitetsutnyttjandet i industrin är historiskt sett högt och kommer att vara så de kommande åren trots de planerade investeringarna. Det är framförallt i maskiner som det sker investeringar. Investeringarna inom industrin bedöms komma att växa långsammare 2006 till 2008 efter den mycket kraftiga tillväxten 2005, i takt med att industrikonjunkturen bromsar in framöver.

Bruttoinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

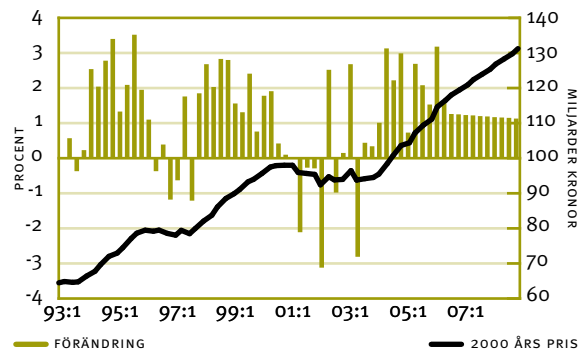

Diagram 2:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Investeringar

Procentuell volymförändring

	2005	2006	2007	2008
Totalt	8,4	8,6	5,6	4,5
Bostäder	16,9	10,0	6,0	4,2

Tabell 2:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

Huvudförklaringen till den negativa utvecklingen av offentliga sektorns investeringar under början av 2000-talet var de svaga kommunala finanserna. 2005 förbättrades dock de offentliga finanserna utan att investeringarna ökade nämnvärt. De närmsta åren kommer dock de kommunala finanserna att förbättras samtidigt som statens investeringar i infrastruktur ökar. Detta talar för något ökade offentliga investeringar de närmaste åren.

Bostadsbyggandet ökade kraftigt 2004 och 2005. Det mesta pekar på att tillväxten i bostadsinvesteringarna kommer att bli lägre innevarande och nästa år än de två föregående åren. Utvecklingen av antalet beviljade bygglov liksom de förväntat stigande räntorna talar för denna utveckling. 2006 kommer investeringarna i bostäder att växa något långsammare än föregående men fortfarande relativt snabbt. 2007 och 2008 kommer tillväxten i bygginvesteringarna mattas av betydligt.

För fortsatt höga investeringar i bostäder talar att andelen av befolkningen som bor i kommuner med bostadsbrist, enligt Boverket, har fördubblats på fem år till 63 procent. Andelen av kommunerna som uppger att det råder bostadsbrist har ökat från 7 till 41 procent mellan 1998 och 2006. De flesta kommuner tror inte att bostadsbristen i deras kommun kommer

att minska de närmaste åren. Det råder bostadsbrist för framförallt äldre som vill flytta till en mindre bostad, ungdomar och barnfamiljer.

När det gäller övriga byggnader har utvecklingen inte varit lika positiv som för bostadsinvesteringarna. När det gäller kontorslokaler tycks dock bottnen vara nådd även om ökningstakterna de närmaste åren kommer att vara relativt små. Det finns fortfarande gott om lediga kontorsytor i storstäderna. Utvecklingen av anläggningsinvesteringarna är beroende av ett fåtal stora projekt och därmed svåra att prognostisera. Om ingen oförutsett händer bör dock dessa öka 2007 och 2008. Bland annat beroende på arbetet att gräva ned stora mängder elledningar. Regeringens motvilja mot flera viktiga infrastrukturprojekt kan dock verka dämpande på anläggningsinvesteringarna.

Lagerinvesteringarna minskade kraftigt under första halvåret i år. Det var i synnerhet handelslagren som drogs ned. Även om lagerneddragningarna dämpas under andra halvåret bedöms lagren i år minska mer än i fjol, vilket leder till ett negativt bidrag till BNP-tillväxten. År 2007 och 2008 bedöms en försiktig lageruppbbyggnad komma till stånd som ger ett positivt bidrag till BNP-tillväxten på 0,2 procentenheter 2007 och lämnar BNP-tillväxten opåverkad 2008.

Konsumtion

Konsumtionsutgifternas (hushållens och de offentliga sammantaget) *bidrag till BNP-tillväxten* beräknas bli 1,7, 1,7 och 1,2 procentenheter 2006, 2007 och 2008. Konsumtionen är den viktigaste drivkraften för efterfrågetillväxten.

Efter några år med en medioker konsumtionsutveckling och en svag inledning av fjolåret har **hushållens konsumtion** tagit fart. De två första kvartalen i år ökade konsumtionen med drygt 3 procent jämfört med motsvarande kvartal 2005. I år och nästa år bedöms en kraftig inkomstutveckling och senare års gynnsamma förmögenhetsutveckling ge en bred och stark konsumtionsuppgång. År 2008 mattas konsumtionens ökningstakt när såväl inkomst- som förmögenhetsutvecklingen dämpas markant.

Hushållens konsumtionsutgifter har ökat tämligen beskedligt efter år 2000. Från och med andra kvartalet förra året avtecknar sig en starkare utveckling som – med stöd av en gynnsam inkomst- och förmögenhetsutveckling – bedöms känneteckna bilden 2006 och 2007. Den sysselsättningsuppgång som ligger i prognosen är ytterligare en gynnsam faktor för konsumtionen. Sedan en tid tillbaka är det inte bara hushållens köp av kapitalvaror som ökar snabbt, utan köplusten har breddats till dagligvaror och tjänster.

Enligt *detaljhandelsindex* från HUI och SCB för september fortsätter detaljhandelns försäljning att

Privat konsumtion

Säsongrensade kvartalsvärden

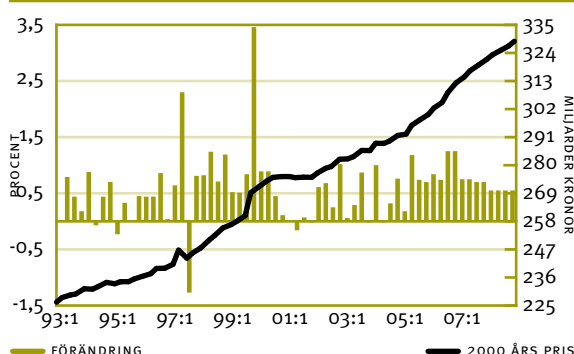

Diagram 2:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Lönesumma	4,1	4,6	5,5	5,0
Disponibel inkomst	2,8	4,7	5,8	3,8
Konsumentpris, IPI	1,0	1,2	1,5	1,7
Real disponibel inkomst	1,8	3,5	4,2	2,1
Privat konsumtion	2,4	3,6	3,6	2,5
Sparkvot *	7,8	7,7	8,3	8,1

* sparkvoten inkluderar sparande i avtalspensioner

Tabell 2:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

öka starkt. Den kraftiga utvecklingen to m tredje kvartalet i år gör att årets tillväxttakt förväntas bli den starkaste någonsin sedan dessa mätningar började 1990. Liksom tidigare under året ökar dagligvaruhandeln oväntat starkt.

I *Hushållens inköpsplaner (HIP)* har hushållens optimism trendmässigt ökat under de senaste åren, men det är ännu en bit kvar till toppnivåerna under 2000. I oktobermätningen ökade hushållens optimism något, men stämningläget framstår ändå som splittrat. Hushållen ansåg att läget för köp av kapitalvaror blivit gynnsammare men var samtidigt mer negativa i omdömena om den egna ekonomiska situationen på 12 månaders sikt, vilket inte är linje med räntehöjningar och kommande skattelättnader. Inte heller hushållens starkt ökade optimism i synen på arbetslösheten de närmaste 12 månaderna stämmer överens med de kraftiga förändringar av arbetsmarknadspolitiken som ska genomföras.

Vår sammantagna bedömning är att hushållens konsumtion ökar med 3,6 procent både i år och nästa år och med 2,5 procent 2008. Konsumtionen av kapitalvaror kommer även fortsättningsvis att ge det största bidraget till konsumtionsutvecklingen, men även tjänstekonsumtionen och konsumtionen av dagligvaror ökar påtagligt.

Den betydligt långsammare konsumtionsutvecklingen 2008 sammanhänger med att både inkomst- och förmögenhetsutvecklingen försvagas. Prognosen innebär att det höga hushållssparande består. Sparandet i förhållande till den disponibla inkomsten, sparkvoten, beräknas stiga något från i underkant av 8 procent i år till drygt 8 procent 2007 och 2008.

Hushållens **reala disponibla inkomster** väntas öka betydligt snabbare i år jämfört med i fjol. Det beror i första hand på att lönesumman ökar snabbare på grund av den ökande sysselsättningen. Även starkare ökning av de offentliga transfereringarna bidrar till att inkomstökningarna tar fart i år. Skatterna sänks, i första hand genom kompensation för egenavgifterna, i ungefär samma grad i år som i fjol.

Nästa år väntas hushållens inkomster öka ännu något snabbare än i år. Lönesumman växer i ungefär samma takt, en svagare sysselsättningsökning motverkas av en högre timlöneökning. Den sammantagna effekten av de åtgärder på skatteområdet, och av åtgärder när det gäller de offentliga transfereringarna, som aviseras i budgeten innebär ett tillskott till hushållens inkomster omfattande c:a 20 miljarder kronor.

Åtgärderna på skatteområdet omfattar dels en stor skattereduktion på arbetsinkomster, dels nedsatt förmögenhetsskatt och en frysning av fastighetsskatten. Dessa skattesänkningar motverkas av höjd a-kasseavgift och slopad skattereduktion för avgifter till fack och a-kassa. Sammantaget innebär skatte- och avgiftsändringarna en lättnad för hushållen med c:a 30 miljarder kronor. Samtidigt minskar hushållens inkomster från arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen med c:a 10 miljarder kronor till följd av ändrade regler för och tillämpningar av ersättningssystemen.

År 2008 minskar ökningstakten för hushållens inkomster markant. Vi har inte räknat med några skattesänkningar eller stora förändringar av transfereringssystemen detta år. En svagare sysselsättningsökning gör att lönesumman växer något långsammare än under 2006 och 2007.

Sparkvoten i hushållssektorn beror till stor del på skillnaden mellan önskad och faktisk soliditet i sektorn. Soliditeten mäts som eget kapital i förhållande till totalt kapital. Hushållssektorns eget kapital påverkas av hushållens finansiella sparande samt prisutvecklingen på hushållens förmögenhetsvärden. Den

önskade soliditeten beror på hur mycket av hushållens ekonomiska trygghet som handhas av den offentliga sektorn och hur mycket som hushållen själva måste stå för. Om den offentliga sektorn minskar hushållens trygghet genom nedskärningar i de offentliga transfereringssystemen, kommer hushållen att önska en högre soliditet.

För närvarande är hushållens finansiella sparande positivt. Enligt nationalräkenskaperna skulle det under första halvåret 2006 vara lika högt som under första halvåret 2005.

Värdet på hushållens reala tillgångar (främst villor och bostadsrätter) uppgår till nästan hälften av värdet på hushållens totala tillgångar. Den andra hälften utgörs av finansiella tillgångar. En prisförändring på de reala tillgångarna kan anses mer stabil än en prisförändring på de finansiella tillgångarna. Därför kan man anta att hushållen anpassar sitt finansiella sparande snabbare till förändringar i fastighetspriser än i börskurser. Den nedgång i realräntan som inträffade under förra året har medfört kraftiga prisstegringar på fastigheter och priserna stiger för närvarande i en årstakt över 10 procent.

Prognosen är en avmattning i prisökningen på hushållens förmögenhetsvärden. Detta är en effekt av två motverkande krafter. En förväntad uppgång i realräntan på långa statsobligationer från dagens 1,6 procent till 2 procent dämpar prisutvecklingen samtidigt som effekterna från den tidigare nedgången klingar av. Regeringens förslag om sänkt uttag av fastighetskatt på småhus sänker fastighetsskatteuttaget med 4,5 miljarder kronor. Detta ger en positiv effekt på småhuspriserna. Sammantaget väntas i år en prisuppgång på över 10 procent. Denna halveras under 2007 för att år 2008 endast öka med 3 procent.

Hushållens förmögenheter väntas stiga i en långsammare takt under prognosperioden och deflaterad med konsumentprisutvecklingen väntas värdestegringen nästan plana ut (se diagram 2.11).

Hushållen kommer nu att anpassa sin soliditetsställning till förmögenhetsvärdenas utveckling. Detta kan göras genom att förändra storleken på det finansiella sparandet (ungefär sparkvotens storlek) och/eller förändra skuldsättningens storlek. I prognosen antas hushållens finansiella sparande ligga på liknande nivåer som tidigare och sparkvoten stabiliseras på en nivå strax över 8 procent. För att kunna behålla en soliditetsnivå omkring 78 procent dämpar hushållen kraftigt sin skuldsättning och de finansiella skulderna ökar därför i betydligt långsammare takt än tidigare. Soliditeten börjar först under år 2008 att sjunka under 78 procent (se diagram 2.12).

Den **offentliga konsumtionen** ökar i år starkare igen efter några år med svag utveckling. Den statliga

Hushållssektorns förmögenhetsvärden

1 januari under respektive år

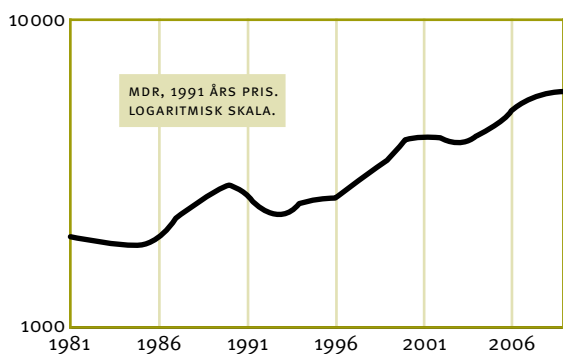

Diagram 2:11

Källa: SCB samt egna beräkningar

konsumtionen ökar åter efter att ha minskat kraftigt de senaste två åren. Framför allt är det den kommunala konsumtionen som är drivkraften för den offentliga konsumtionen i år och nästföljande år.

En strävan att få bukt med finansiella underskott för kommunsektorn som helhet har under de senaste åren inneburit besparingsprogram som resulterat i en försvagad konsumtionstillväxt och stagnerande sysselsättning. En stor del av de sysselsättningsåtgärder som tidigare beslutats om är riktade mot den kommunala sektorn. De sk plusjobben bidrar till ett högre antal arbetade timmar och därmed en högre kommunal konsumtionsvolym. De tidigare beslutade sysselsättningssatsningarna tillsammans med en kraftig förbättring av kommunsektorns finansiella läge bedöms medföra att den kommunala konsumtionen i år ökar med drygt 2 procent och att sysselsättningen ökar med 20 000 personer.

I höstens budget aviserades att plusjobb, friår och utbildningsvikariat ska avvecklas snarast möjligt. Påbörjade program kommer att fasa ut i takt med att deltagarna avslutar programmen. Åtgärderna bidrar till den kommunala konsumtionsutvecklingen dämpas år 2007. År 2008 dämpas konsumtionsutvecklingen ytterligare på grund av fortsatt avtrappning av de arbetsmarknadspolitiska programmen. Därtill kommer att det finansiella utrymmet för en ökad konsumtionsvolym är mer begränsat.

Produktion och produktivitet

Produktionens utveckling väntas bli mycket stark i år, i linje med den efterfrågeutveckling som redovisats tidigare. I näringslivet bedöms produktionen öka med 5 procent till följd av att såväl hushållens konsumtion som investeringar och export utvecklas starkt. Även den offentliga produktionen ökar påtagligt. Åren

Hushållssektorns soliditet

1 januari under respektive år

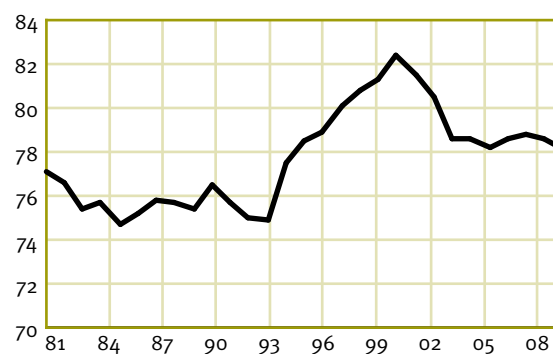

Diagram 2:12

Källa: SCB samt egna beräkningar

2007 och 2008 dämpas produktionens ökningstakt gradvis när efterfrågetillväxten mattas. Nästa år är det framför allt den kraftiga ökningen av hushållens konsumtion som är drivkraft för tillväxten.

Industrikonjunkturen är för närvarande mycket stark. Både produktion och ordergång ökar snabbt och kapacitetsutnyttjandet har stigit till en hög nivå. Under 2007 och 2008 begränsas industriproduktionens tillväxt av försvagad exportutveckling i spåren av något vikande omvärldsefterfrågan och en starkare krona. Även byggnadsproduktionen är inne i en mycket expansiv fas och ökningstakten det första halvåret i år pekar mot en utveckling i linje mot fjolårets tillväxt. Enligt Konjunkturbarometern finns en betydande brist på lämplig arbetskraft. Byggnadsproduktionens utveckling bedöms komma att dämpas gradvis framöver när bostadsinvesteringarnas ökningstakt mattas, men förblir stark hela prognosperioden. Produktionen i många av tjänstesektorerna gynnas av att konsumtionen i så hög grad är drivkraft för efterfrågetillväxten.

Under fjolåret dämpades produktivitetens ökningstakt påtagligt. I näringslivet ökade produktiviteten med 2,4 procent, vilket kan jämföras med den genomsnittliga produktivitetstillväxten åren 2002-2004 som var över 4 procent per år. Industrikonjunkturen bromsade in och produktivitetens ökningstakt i industrin halverades från knappt 10 till knappt 5 procent mellan 2004 och 2005.

Den snabba produktivitetstillväxten under senare år torde kunna förklaras både av faktorer som har med konjunkturen att göra och av mer långsiktigt verkan- de faktorer. Till de senare hör stora IT-investeringar, avregleringar och ökad konkurrens samt en helt ny makroekonomisk miljö med inflationsmål och mål för budgetpolitiken. Det ligger nära till hands att tolka

Produktivitet i näringslivet och industrin

Årlig procentuell förändring

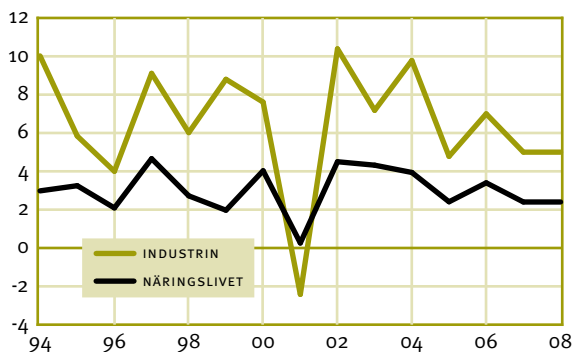

Diagram 2:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningsgrad 20-64 år

Procent

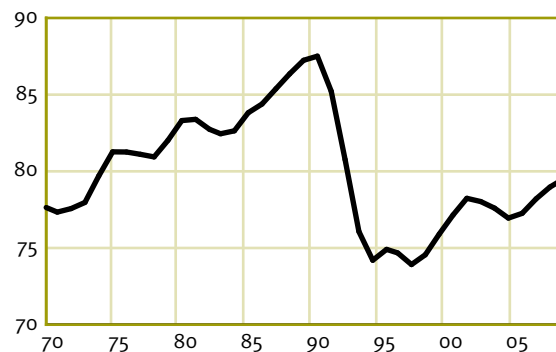

Diagram 2:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

förra årets försvagade produktivitetstillväxning som en effekt av att konjunkturuppgången pågått så länge att möjligheterna att tänja på tillgänglig kapacitet är på väg att ebba ut.

Den mycket starka produktivitetstillväxningen under andra kvartalet i år, inte minst i tjänstesektorerna, var därför överraskande. Den kraftiga sysselsättningsuppgången under det tredje kvartalet som redovisas i AKU tyder på att den snabba produktivitetstillväxten under andra kvartalet var av tillfällig karaktär, men den innebär ändå att produktiviteten bedöms komma att öka snabbare i år jämfört med i fjol. Vår bedömning är ändå att en nedväxling av produktivitetstillväxningen av konjunktorella skäl är huvudtrenden och åren 2007 och 2008 väntas produktivitetstillväxten i näringslivet stabiliseras vid 2,4 procent.

Arbetsmarknad, löner och priser

Arbetskraftsutbud

Arbetskraften ökade enligt AKU med knappt 40 000 personer förra året. I år väntas en arbetskraftsökning med 50 000 personer komma till stånd. Studerande som söker sig till arbetsmarknaden är en betydelsefull faktor för den kraftiga ökningen. Nästa år växer arbetskraften mycket starkt, till betydande del beroende på att de arbetsmarknadspolitiska programmen av utbildningskaraktär skärs ner markant. Nära 35 000 personer av de drygt 80 000 personer som arbetskraften bedöms öka med kommer från utbildningsprogrammen. Även 2008 ger nedtrappningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen ett visst tillskott till arbetskraften som bedöms växa med knappt 40 000 personer.

Befolkningen i arbetsför ålder ökar år 2007 och 2008 med ca 40 000 respektive ca 25 000 personer per år. I en framskrivning baserad på befolkningsförändringar och ett arbetskraftsdeltagande på 2005 års nivå för olika åldersgrupper ökar dock arbetskraften långsammare, med runt 20 000 respektive 10 000 personer per år. Arbetsutbudet bromsas av att andelen personer i åldersgrupper med högt arbetskraftsdeltagande minskar. Samtidigt blir de äldre och de yngre åldersgrupperna större vilket medför ett ökat antal personer som är studerande eller sjuka utanför arbetskraften.

Tillflödet till arbetskraften bedöms bli större än vad som följer av demografiska skäl genom att den sysselsättningsökning som kommer till stånd under prognosperioden väntas föra med sig en uppgång i *arbetskraftsdeltagandet*. Det gäller inte minst många av dem som idag förlänger sina studier i väntan på att efterfrågan på arbetskraft ska förbättras. I internationell statistik räknas de heltidsstuderande som sökt arbete till gruppen arbetslösa, medan de i svensk statistik räknas till gruppen utanför arbetskraften. Under 2005 uppgick det genomsnittliga antalet heltidsstuderande som aktivt sökt och kunnat ta ett arbete till ca 90 000 personer. Därtill kommer att regeringen har aviserat planer på att dra ner på antalet platser i vuxenutbildningen. Med stöd av Försäkringskassans prognoser bedöms också något färre få sjuk- och aktivitetsersättning 2007 och 2008, trots att demografin talar för motsatsen.

Vi menar att det finns en betydande potential för en ökning av arbetskraften (se diagram 2.15) genom ett ökat arbetskraftsdeltagande. Hur stort kan arbetskraftsdeltagandet bli de närmaste åren om efterfrågan på arbetskraft är god? För att komma fram till det studerar vi orsakerna till att människor i olika åldrar

Arbetskraften och potential Tusental

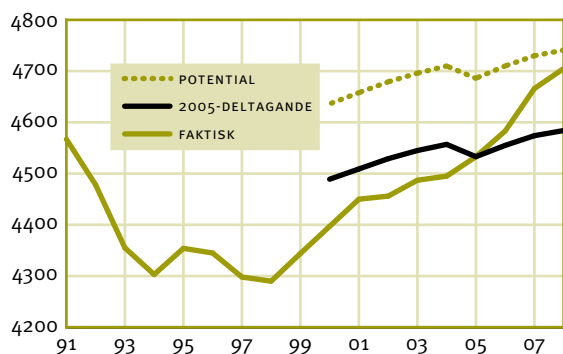

Diagram 2:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

står utanför arbetskraften och resonerar om i vilken utsträckning detta kan komma att förändras i framtiden. Vår slutsats är att arbetskraftsdeltagandet i åldersgruppen 20-64 år skulle kunna öka (från 82,8 procent år 2005) till 85,0 procent år 2010.

Bedömningen bygger på att de flesta orsaker till att människor väljer att ställa sig utanför arbetskraften i någon mån kan antas vara konjunkturberoende d v s fler träder ut ur arbetskraften när efterfrågan på arbetskraft är låg än när den är hög. Detta kan dock inte antas gälla i lika stor utsträckning för alla orsaker och benägenheten att återinträda i arbetskraften är inte lika stor i alla fall. Studerande får t ex betraktas som mer benägna att inträda i arbetskraften än förtidspensionerade.

Vi har därför antagit att antalet studerande är nästan 50 000 färre än det skulle ha varit med samma studerandeandel i varje åldersgrupp som år 2005. Skälet till detta antagande är att en stor grupp av de studerande var människor som deltog i arbetsmarknadspolitiska program. Även om det, också när arbetslösheten är låg, kommer att finnas ett visst behov program, t.ex. för omskolning, finns alla skäl att räkna med ett betydande tillskott till arbetskraften från denna grupp när det är god efterfrågan på arbetskraft. Att som regeringen nu gör minska antalet programplatser med drygt 50 000, varav 31 000 räknas som studerande, när arbetslösheten är hög är däremot obehagligt. Risker finns att personer som därigenom tvingas gå öppet arbetslösa under långa perioder förlorar kompetens. Följden kan bli att de antingen lämnar arbetskraften helt eller att de står kvar som arbetssökande men inte har de kvalifikationer som krävs för att kunna få ett jobb. Regeringens politik riskerar alltså att minska det framtida arbetsutbudet.

Arbetskraftsdeltagande Procent

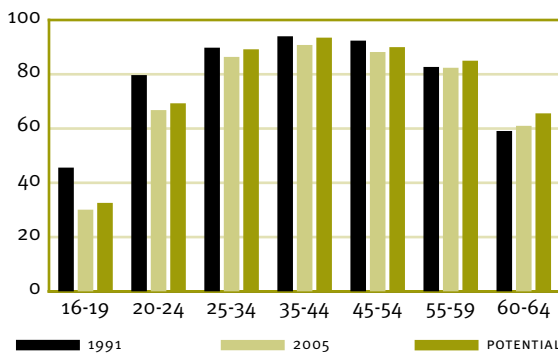

Diagram 2:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

Vi har också räknat med att ingen står utanför arbetskraften som arbetssökande när efterfrågan på arbetskraft är hög. Vi antar alltså att det som hindrar dem från att räknas till arbetskraften i dag, t ex att de inte aktivt söker arbete, lätt kan undanröjas om chanserna att få ett jobb ökar. Detta skulle ge ett tillskott till arbetskraften på nästan 41 000 personer jämfört med hur det skulle se ut om andelarna arbetssökande utanför arbetskraften i varje åldersgrupp blev lika stora som år 2005.

Även antalet personer som står utanför arbetskraften som sjuka eller förtidspensionerade av hälsoskäl antas bli mindre än år 2005. Att befolkningen och andelen äldre i befolkningen ökar skulle egentligen motivera en ökning av antalet förtidspensionerade. Vår positiva bild beror på att Försäkringskassan (i sin prognos till Regeringen den 18:e augusti år 2006) räknar med ett minskat antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning. Vi har därför räknat med 14 000 färre som står utanför arbetskraften som sjuka eller förtidspensionerade trots att de demografiska förändringarna skulle motivera en minskning av arbetskraften med nästan 9 000 personer.

I övrigt har vi inte antagit några betydande förändringar jämfört med dagens mönster för arbetskraftsdeltagande i olika åldersgrupper. Skulle förtidspensioneringarna öka så som motiveras av den ändrade åldersammansättningen så skulle arbetskraftsdeltagandet bli 0,4 procentenheter lägre.

Ett arbetskraftsdeltagande på 85 procent i åldersgruppen 20-64 år är lägre än under 1990-talets början och större delen av 1980-talet. Om vi jämför med år 1991 som var ett år med god efterfrågan på arbetskraft så ser vi att det potentiella arbetsutbudet vi räknar med är lägre i alla åldersgrupper fram till 54 år och

högre för dem 55 år och äldre. Bland de äldre beror det höga potentiella arbetsutbudet främst på att andelen hemmafruar, eller män, och andelen med tidiga pensioneringar antas bli lägre i framtiden vilket är viktigare än att andelen sjuka och förtidspensionerade av hälsoskäl antas öka. Bland 20-24-åringarna är studier den viktigaste förklaringen till att arbetskraftsdeltagandet inte antas kunna komma upp i 1991 års nivåer. Men med stigande ålder blir sedan sjukdom en allt viktigare förklaring.

Arbetad tid per sysselsatt

Den (dagkorrigerade) arbetade tiden per sysselsatt antas öka med 0,1 procent år 2006. Det beror i huvudsak på två motverkande effekter, minskad sjukfrånvaro och ett ökat antal tjänstlediga för friår eller utbildningsvikariat. Sjukfrånvaron antas minska även åren 2007 och 2008 medan tjänstledigheten väntas minska när friårsledigheten och utbildningsvikariatet avvecklas. Sammantaget leder detta till att den (dagkorrigerade) arbetade tiden per sysselsatt ökar med 0,4 resp. 0,3 procent.

Den arbetade tiden per sysselsatt kan delas upp i två komponenter, andelen av de sysselsatta som är på sina arbeten och deras medelarbetstid. Förändringar i den arbetade tiden per sysselsatt kan hänföras till förändringar i någon av dessa komponenter.

I prognosen antar vi att medelarbetstiden för dem som är på sina arbeten inte kommer att förändras de närmaste åren. Frånvarons effekt på den arbetade tiden per sysselsatt analyseras mer noggrant. År 2005 var i genomsnitt 83,6 procent av de sysselsatta närvarande på sina arbeten varje vecka. De antaganden som redovisas i det följande ger en närvaroandel på 83,7 år 2006 och 84,0 procent år 2007.

De frånvaroorsaker som SCB redovisar i Arbetskraftsundersökningen (AKU) är semester och sjukdom. För semestern, som står för ungefär hälften av frånvaron, räknar vi inte med någon förändring. I vår prognos för sjukfrånvaron utgår vi ifrån den prognos som Försäkringskassan lämnade till regeringen, den 18:e augusti år 2006.

Sjukskrivningarna, mätt som nettoantalet dagar med sjuk- eller rehabiliteringspenning, minskar. Försäkringskassan räknar med att dagarna med sjuk- eller rehabiliteringspenning kommer att minska med 10,1 procent mellan år 2005 och år 2006 och med 7,4 procent resp. 5,1 procent per år åren därefter. Det betyder att minskningstakten antas avta jämfört med hur det såg ut förra året och antas fortsätta avta. Enligt Försäkringskassan beror detta dels på att antalet nystartade sjukfall inte längre minskar. Dels beror det på att utflödet ur långa sjukfall (längre än ett år) minskar därför att färre beviljas sjuk- eller aktivitetsersättning.

Arbetad tid per sysselsatt

	2006	2007	2008
Medelarbetstid (h/v)	36,6	36,6	36,6
Årlig förändring (%)	0,0	0,0	0,0
Närvaroandel (%)	83,7	84	84,3
Årlig förändring (%)	0,1	0,4	0,3
Genomsnittlig arbetad tid (h/v)	30,6	30,7	30,8
Årlig förändring (%)	0,1	0,4	0,3

Tabell 2:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sjukfrånvaro Procent

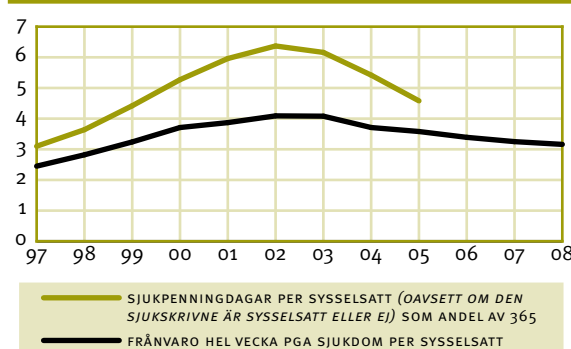

Diagram 2:17

Källa: SCB (AKU), RFV samt egna beräkningar

I vår prognos för sjukfrånvaron har vi räknat ner den av Försäkringskassan prognostiserade minskningstakten med förhållandet mellan sjuk- och rehabiliteringspenningdagarnas förändringstakt och den för andelen sjukfrånvarande enligt AKU, åren 1998-2005. En viss korrigering för att sjuklöneperioden var 21 dagar år 2004 och halva år 2003 har gjorts i detta sammanhang. Det innebär att vi räknar med att andelen frånvarande p.g.a. sjukdom minskar med 5,4 procent, 4 procent och 2,7 procent åren 2006-2008.

Effekten på närvaroandelen av den minskning av sjukfrånvaron som vi räknar med är dock begränsad. Sjukfrånvaron har de senaste åren stått för mellan och 1/5 av den totala frånvaron. År 2005 innebar det att, i genomsnitt, 3,6 procent av de sysselsatta var frånvarande hela veckan p.g.a. sjukdom. Den minskning av sjukfrånvaron med 5,4 procent som vi talar om ökar närvaroandelen med 0,2 procentenheter.

Från och med år 2005 har möjligheten att få ett s.k. friår införts i hela landet. Genom att både vikarien och den ledige räknas som sysselsatta, den senare

dock frånvarande, ger friåret effekter både på sysselsättning och arbetad tid per sysselsatt. Utan friåret skulle närvaroandelen bli 0,3 procentenheter högre år 2006. Den arbetade tiden per sysselsatt skulle då, i sin tur, bli 0,4 procentenheter högre år 2006.

Sysselsättningen

Enligt sammanstämmd statistik är den svenska ekonomin nu inne i en period med en stark ökning av efterfrågan på arbetskraft.

Enligt nationalräkenskaperna steg det totala antalet (dagkorrigerade) arbetade timmar i ekonomin med 1 procent under det andra halvåret i fjol och med 1,7 procent under det första halvåret i år. I näringslivet och offentlig sektor ökade timmarna med 2 procent respektive 1 procent det första halvåret i år. Antalet (säsongrensade) arbetade timmar i näringslivet stabiliserades mot slutet av 2003 efter att ha sjunkit kraftigt under flera år. Under loppet av 2005 och det första halvåret i år har timmarna stigit i jämn takt. För kommunerna innebar en uppgång från och med andra kvartalet i fjol ett trendbrott efter fyra kvartals kraftig nedgång. Inom näringslivet var ökningen av timmarna tidigare koncentrerad till de tjänsteproducerande sektorerna. Det är först i år som sysselsättningen också ökar i de varuproducerande sektorerna.

Enligt såväl Arbetskraftsundersökningen (AKU) som nationalräkenskaperna (NR) steg sysselsättningen under första halvåret i år med runt 65 000 personer jämfört med första halvåret i fjol. Enligt AKU har sysselsättningsökningen tagit ytterligare fart under tredje kvartalet och den genomsnittliga ökningen hittills i år är 78 000 personer.

Enligt NR var det främst för de tjänsteproducerande företagen, särskilt företagstjänster, som sysselsättningen ökade under det första halvåret i år. Även inom byggindustrin, och i viss mån i offentlig sektor, ökade sysselsättningen påtagligt. Däremot sjönk sysselsättning i industrin liksom tidigare år.

Utvecklingen av antalet sysselsatta och antalet arbetade timmar enligt nationalräkenskaperna ger bilden av en stark positiv trend för sysselsättningen samtidigt som BNP-tillväxten har varit stark (se diagram 2.18). Fortsatt stark BNP-tillväxt bör generera en stabil uppgång i antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta.

Det finns också starkt stöd för en fortsatt sysselsättningsexpansion i rad indikatorer som nyanmällda lediga platser, varsel och företagsenkäter.

Sysselsättningen bedöms i år öka med nästan 80 000 personer. Knappt 25 000 av denna ökning sammanhänger med den förra regeringens jobsatsning. Nästa år dämpas BNP-tillväxten och sysselsättningen väntas öka med ca 40 000 personer. Den reguljära sysselsättningen ökar betydligt mer. Men det handlar

Arbetsmarknadsläget Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Arbetskraft	0,8	1,1	1,8	0,8
Sysselsatta	0,8	1,8	1,0	0,5
Total arbetslöshet, procent	8,4	8,1	7,8	7,5
Öppen arbetslöshet, procent	6,0	5,3	6,1	6,4

Tabell 2:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

BNP, sysselsättning och arbetade timmar Kvartal, årlig procentuell förändring

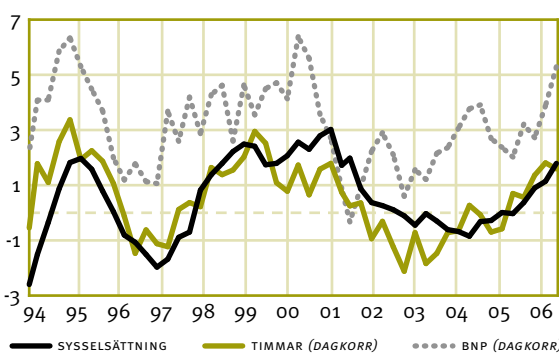

Diagram 2:18

Källa: SCB samt egna beräkningar

mer om hur saker och ting bokförs än om verkliga förändringar. Plusjobb och anställningsstöd, som inte räknas som reguljär sysselsättning, avvecklas och ersätts till en del av liknande åtgärder, t.ex. "nystartsjobb", som räknas som reguljär sysselsättning. År 2008 mattas BNP-tillväxten ytterligare och sysselsättningsökningen väntas begränsa sig till ca 20 000 personer.

Den reguljära sysselsättningsgraden, andelen reguljärt sysselsatta i åldersgruppen 20-64, bedöms landa på 79,5 procent 2008, dvs nära det mål på 80 procent för sysselsättningsgraden som tidigare fanns.

I prognosen ökar sysselsättningen sammantaget åren 2006-2008 med drygt 140 000 personer. Samtidigt bedöms tillgången på arbetskraft vara betydligt större än så – dels genom att arbetskraften växer på grund av att fler söker sig till arbetsmarknaden när det nu finns lediga jobb, dels därför att anställbarheten hos flertalet av de arbetslösa kan anses vara god (se analys i bilaga A: Är arbetslösheten strukturell?). Arbetsmarknaden bedöms inte vara i balans 2008. Sysselsättningen kan öka mer utan risk för överhettning och för hög inflation.

Arbetslöshet

Procent

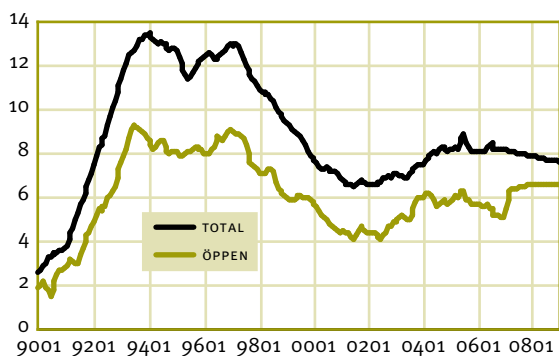

Diagram 2:19

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetslöshet

Eftersom den reguljära sysselsättningsökningen de närmaste åren åtföljs av en påtagligt stark ökning av det totala arbetskraftsutbudet (arbetskraften plus personer i utbildningsprogram) så sjunker den totala arbetslösheten (öppen arbetslöshet plus personer i arbetsmarknadspolitiska program) relativt långsamt, från 8,5 procent 2005 till 7,6 procent 2008.

Antalet platser i arbetsmarknadspolitiska program i år och nästföljande två år har antagits bli i enlighet med vad regeringen föreslog i höstens budgetpropositionen. Det innebär en dramatisk neddragning av antalet personer i program 2007 och 2008, framför allt 2007. Sammantaget minskar antalet programdeltagare från 143 000 personer i år till 65 000 personer 2008. Förändringarna av programvolymen innebär att den öppna arbetslösheten ökar markant. I år bedöms den genomsnittliga öppna arbetslösheten minska från 6,0 till 5,3 procent, för att därefter öka till 6,1 procent nästa år och 6,4 procent 2008.

Löner

Under första halvåret 2007 kommer löneavtalen att omförhandlas för 3/4 av arbetsmarknaden. År 2006 är därför ett år då endast något enstaka avtal har omförhandlats. För de flesta avtal är år 2006 det sista året i en treårig avtalsuppgörelse som tecknades i början av 2004. Löneutvecklingen under 2006 är därför till stor del given av redan ingångna avtal. Löneutvecklingen har varit relativt jämn under denna treårsperiod med i genomsnitt årliga löneökningar på lite drygt 3 procent.

Det framtida löneutrymmet kan definieras som hur mycket man förväntar sig att näringslivets produktivitet plus förädlingsvärdespris kommer att öka. Förutsättningarna för löneutvecklingen framöver behandlas utförligt i lönekapitlet. I detta sammanhang

Löneutveckling för arbetare och tjänstemän inom näringslivet. Procent, 3 mån glidande medelvärde

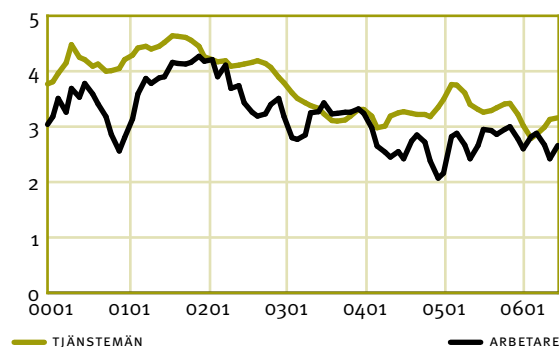

Diagram 2:20

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

Totala löneökningar

	2005	2006	2007	2008
Industri	3,1	3,0	3,8	4,0
Byggnads	2,9	3,2	3,8	4,0
Övrigt näringsliv	3,2	3,0	3,8	4,0
Offentlig sektor	2,9	2,8	3,7	4,0
Totalt	3,1	3,0	3,7	4,0

Tabell 2:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

sammanfattas endast de viktigaste resultaten.

För åren 2007 och 2008 väntas löneutrymmet att öka med omkring 4 procent per år. Detta är en liknande takt som genomsnittet under 2000-talet. Lönekostnadsutvecklingen har under dessa år både legat i överkant och i underkant av löneutrymmet. Under 2000-talet har löneökningarna legat i underkant av löneutrymmet, vilket bidragit till ett gott vinstläge i näringslivet. Historiskt sett brukar med några års eftersläpning goda vinstår följas av löneökningar i överkant av löneutrymmet och dåliga vinstår följas av löneökningar i underkant av löneutrymmet.

Löneökningstakten i Sverige har under 2000-talet ungefär legat 0,5-1 procentenheter högre än i de västeuropeiska länderna (europanormen). Detta har sin förklaring i att den svenska produktiviteten har ökat 1 procent mer per år samtidigt som inflationen varit ungefär lika. Den högre löneökningstakten i Sverige har således sin motsvarighet i att löneutrymmet också ökat mer.

De närmast kommande åren väntas lönerna i Väst-europa att fortsätta öka i en årstakt på ca 3 procent per år samtidigt som produktiviteten väntas fortsätta att öka långsammare än i Sverige. Om de svenska lö-

nerna skulle fortsätta att följa de västeuropeiska när produktiviteten ökar snabbare, kommer vinstläget att ytterligare förbättras i det svenska näringslivet. Detta gör det mer sannolikt att de svenska löneökningarna framöver kommer att följa löneutrymmet än att de följer Västeuropas löner.

En viktig faktor när det handlar om att kunna ta ut löneutrymmet är också arbetsmarknadsläget. Sysselsättningsgraden har efter flera år av tillbakagång under 2000-talet nu åter börjat stiga och sysselsättningsgraden väntas uppgå till över 79 procent år 2008. Takten i sysselsättningsuppgången är dock svagare än i slutet av 1990-talet. Arbetslösheten börjar också minska men når inte ned till de relativt låga nivåerna i början av 2000-talet. Det verkar därför inte vara någon risk för att lönerna ska komma att börja öka så mycket att inflationens målet hotas. Höga vinster i näringslivet bedöms dock kunna bidra till att lönerna de närmaste åren, som genomsnitt för hela arbetsmarknaden, kan följa löneutrymmet och öka i en årstakt omkring 4 procent.

Inflation

Inflationen har stigit trendmässigt från mycket låga nivåer sedan våren 2005. Uppgången har i hög grad drivits av högre priser på energi. Fortfarande är inflationen dock låg. Inflationen, mätt med KPI, var 1,5 procent i september. Måttet på underliggande inflation, UNDI_X, Riksbankens mest använda indikator för penningpolitiken, uppgick till 1,0. En betydande del av inflationen förklaras av höga elpriser.

Utöver stigande elpriser finns det i nuläget få tecken på inflationsimpulser. Prisökningstakten på importerade konsumtionsvaror klättrade hastigt uppåt under andra halvåret ifjol, men har under 2006 åter letat sig ner till minustal (se diagram 2.21). Vidare har produktivetsutvecklingen åter förstärkts, vilket medfört att den uppgång i enhetsarbetskostnaden som kunde skönjas under 2005 har gått i stå (se diagram 2.22).

Skälen till den låga inflationen under senare år är välkända. Kostnadstrycket i ekonomin har varit svagt till följd av och stark produktivitetstillväxt och måttliga löneökningar. Därtill kommer att import från lågprisländer och ökad konkurrens bidragit till den svaga prisutvecklingen. Den låga inflationen sammanhänger också med efterfrågeläget och arbetslösheten. Hög arbetslöshet och gott om tillgänglig arbetskraft håller tillbaka lönekraven och ett svagt efterfrågeläge i förhållande till produktionskapaciteten gör det svårt för företagen att höja priserna.

Vår bedömning är att en avtagande men fortfarande stark produktivetsutveckling i näringslivet tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebär att inflationstrycket stiger svagt närmaste åren. Företagens arbetskraftskostnader bedöms dock

Producentpriser på konsumtionsvaror

Årlig procentuell förändring

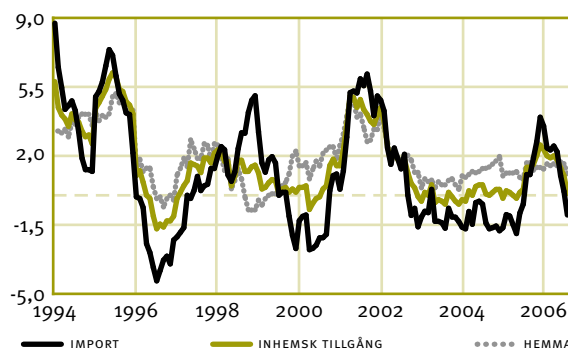

Diagram 2:21

Källa: SCB

ULC och inhemsk inflation

Årlig procentuell förändring

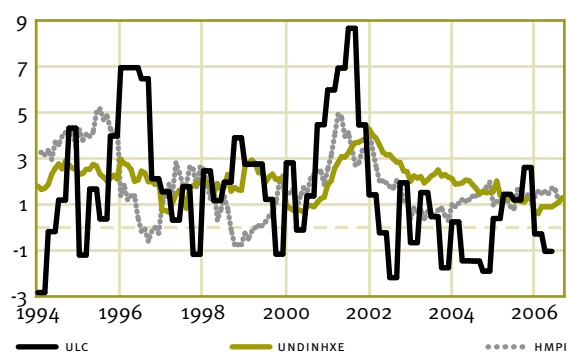

Diagram 2:22

Källa: SCB samt egna beräkningar

inte öka i sådan grad att inflationsmålet hotas. Samtidigt väntas fortsatt prispress på importerade produkter bidra till låga importpriser. Därtill kommer att bidraget till inflationen från energipriserna väntas falla. Oljepriset faller svagt istället för att öka kraftigt och elpriserna väntas falla.

Den genomsnittliga inflationen mätt med KPI bedöms bli 1,4 procent i år och 1,7 respektive 1,9 procent 2007 och 2008. I budgetpropositionen föreslogs förändringar av fastighetsskatten som sänker KPI (men inte UNDI_X), men även höjningar av indirekta skatter som drar upp KPI. Sammantaget bedöms de föreslagna skatteändringarna bidra till att höja KPI-inflationen några tiondelar 2007. KPI-inflationen blir påtagligt högre än inflationen mätt med UNDI_X under prognosperioden, särskilt 2007, beroende på ökade räntekostnader för egnahem som stiger i takt med att Riksbanken höjer styrräntan.

Inflationen bedöms komma att närma sig men underskrida inflationsmålet på 2 procent de närmaste åren. Svagare produktivitet utveckling och högre löneökningstakt gör att utvecklingen av enhetsarbetskostnaden etablerar sig på en ny, högre nivå jämfört med tidigare år, men denna nya nivå är förenlig med infla-

tionsmålet. Det som skulle kunna leda till en inflation över målet är om ekonomin snabbt går mot fullt resursutnyttjande. Men med den sysselsättningsuppgång som kommer tillstånd bedöms det inte bli fråga om någon allmän brist på arbetskraft, därtill är efterfrågan för svag och arbetskraftsreserven för stor.

Vår inflationsbedömning utgår från hur implicitpriset för privat konsumtion (IPI) förändras. Ökningstakten för IPI skiljer sig normalt från inflations takten enligt KPI bl a beroende på hur bostadskonsumtionen mäts. När bostadsräntorna går ner (upp) ökar KPI långsammare (snabbare) än IPI. Den räntepågången som ligger i prognosen gör att KPI ökar snabbare än IPI.

Inflationstrycket mätt som den genomsnittliga, årliga förändringen av IPI beräknas bli 1,2 procent i år och 1,5 respektive 1,7 procent 2007 och 2008. Som en illustration av de viktigaste faktorerna för prisökningarna framöver görs en grov uppdelning av prisutvecklingen i termer av bidrag från löneinflation (arbetskraftskostnad per producerad enhet, ULC), importprisernas utveckling, vinstförändringar samt skatter och taxor i tabell 2.8. Den löneutveckling som redovisats tidigare har justerats upp eftersom det i normal-

KPI

Årlig procentuell förändring

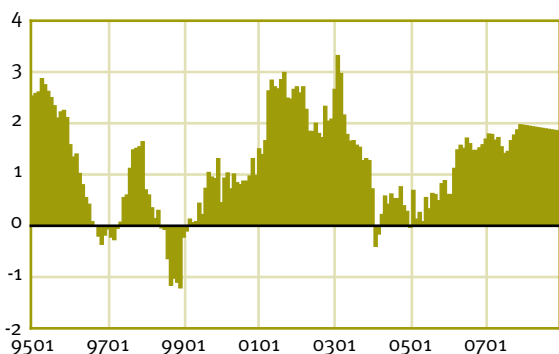

Diagram 2:23

Källa: SCB samt egna beräkningar

BILAGA A: Är arbetslösheten strukturell?

Den frågan gör vi inte anspråk på att ge något entydigt svar på. Begreppet är teoretiskt och alla sätt att ta sig an frågeställningen empiriskt har sina brister. I detta avsnitt vill vi dock belysa frågeställningen från enklaste tänkbara utgångspunkt. Med utgångspunkt i arbetslöshetsstatistik för år 2005 undersöker vi var de arbetslösa bor, hur gamla de är, hur länge de har varit arbetslösa och vilken utbildning de har för att se om det är troligt att merparten skulle ha problem att ta ett arbete eller inte. Vi undersöker alltså hur många som inte har de karaktäristika som man vanligen förknippar med risk för strukturarbetslöshet. Sett ur dessa olika perspektiv kommer vi fram till att det bör finnas närmare 200 000 personer som inte med enkelhet kan påstås vara strukturellt arbetslösa.

I och med att vi inte har kunnat skära arbetslöshetsstatistiken på alla dessa ledder samtidigt – vi vet t ex inte vilken utbildning personer med olika arbetslöshetstider har – så kan 200 000 vara något av en överskattning. Å andra sidan har vi för att komma fram till denna siffra bara tittat på de arbetslösa och deltagarna i arbetsmarknadspolitiska program. När efterfrågan

på arbetskraft ökar är det också tänkbart att arbetskraften ökar ytterligare. Ur detta perspektiv kan 200 000 vara en underskattning. Här är det av avgörande betydelse om förtidspensioneringarna kan minska.

Arbetslöshet i olika utbildningskategorier år 2005 procent

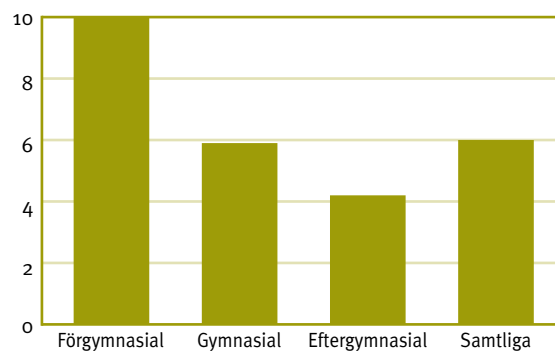

Diagram 2:24

Källa: SCB (AKU)

Bidrag till prisökningen

	2005		2006		2007		2008	
	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb
ULC	1,3	0,8	-0,2	-0,1	1,3	0,8	1,6	1,0
Kapitalandel	-4,2	-1,8	-1,2	-0,5	2,0	0,8	2,1	0,9
Importpris	4,8	1,7	4,6	1,7	-1,4	-0,5	-0,6	-0,2
Indirekta skatter, taxor		0,2		0,2		0,3		0,0
Prisökning		1,0		1,2		1,5		1,7

Tabell 2:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

fallet finns en avvikelse mellan Medlingsinstitutets konjunkturlönestatistik och nationalräkenskapernas timlöner, som är det mått som bör användas för beräkningen av enhetsarbetskostnaden. Vi har bortsett från den tillfälliga rabatt på de pensionspremier som ingår i de avtalade avgifterna som företagen i näringslivet får i år eftersom den antas ha liten betydelse för prisbildningen.

Utvecklingen av enhetsarbetskostnaden bedöms bli i stort sett oförändrade i år och stiga med 1,3 res-

pektive 1,6 procent 2007 och 2008. Importpriserna stiger i år liksom i fjol och faller 2007 och 2008. Mot bakgrund av utfallet för 2005 och hittills för 2006 kan konstateras att importprisuppgången fått ett begränsat genomslag på konsumentpriserna. Vinstmarginalerna synes ha fungerat som buffert. Vinstförändringarna i tabell 2.8 ska tolkas som förändringen för den hemmamarknadsorienterade delen av näringslivet. Vinstandelen totalt sett har i beräkningarna antagits vara konstant under prognosåren.

Utbildning

Arbetslösheten är som regel högre i grupper med kortare utbildning än bland dem med längre utbildning. År 2005 var t ex arbetslösheten bland dem med enbart förgymnasial utbildning 10 procent, vilket innebär att den var mer än dubbelt så hög som den bland dem med eftergymnasial utbildning, där den var 4,2 procent. Detta faktum innebär dock inte att alltför

kort utbildning hos flertalet av de arbetslösa kan förklara den höga arbetslösheten. Inte mer än knappt 70 000 personer av, i genomsnitt, 270 400 arbetslösa år 2005 hade enbart förgymnasial utbildning. Det betyder att de utgjorde 26 procent av de arbetslösa. Samtidigt hade 196 300 arbetslösa minst gymnasial utbildning. Som en jämförelse kan nämnas att 15 procent av de sysselsatta hade enbart förgymnasial utbildning.

Arbetslösa och sysselsatta

År 2005 fördelade efter utbildning

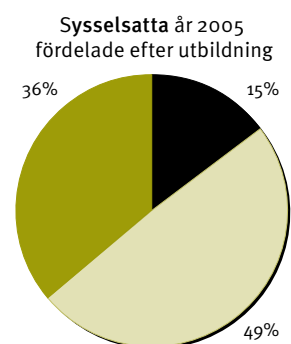
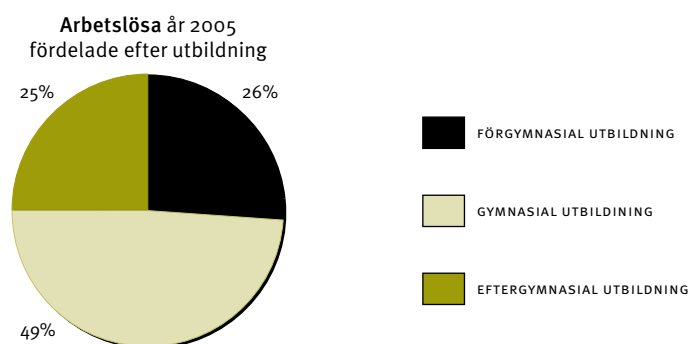

Diagram 2:25

Källa: scb (AKU)

Total arbetslöshet

Olika åldersgrupper, år 2005

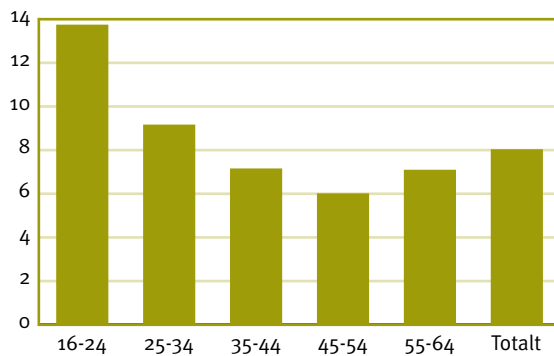

Diagram 2:26

Källa: AMS och SCB (AKU)

Inskrivna som öppet arbetslösa & i program efter inskrivningstid (def. som för långtidsinskrivning)

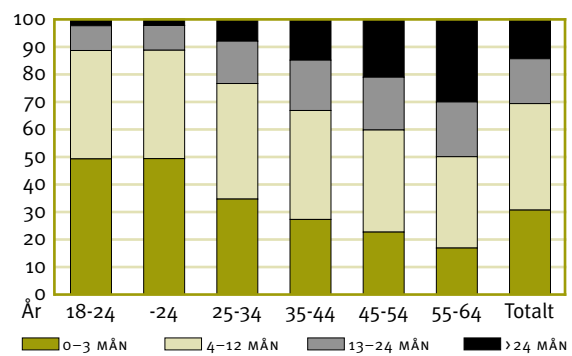

Diagram 2:27

Källa: AMS

Ålder

Arbetslösheten är högst bland unga som är nytilträdande och ännu inte har fått fotfäste på arbetsmarknaden. År 2005 var den totala arbetslösheten¹ bland dem yngre än 25 år 13,8 procent. Som lägst var arbetslösheten bland 45-54-åringarna där den var 6,0 procent.

Unga människor behöver dock inte lika ofta som äldre vara arbetslösa långa tider. I genomsnitt hade 49 procent av dem som var inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i konjunkturberoende program, år 2005, som var yngre än 25 år, varit inskrivna i högst 3 månader. Motsvarande siffra för 35-44-åringarna var 27 procent och för de som var 55 år och äldre var den 17 procent. Bland dem som var yngre

än 25 år hade sammanlagt 89 procent varit inskrivna i högst ett år, medan bara 67 procent av 35-44-åringarna hade så pass korta inskrivningstider. Bland dem som var 55 år och äldre hade hälften varit inskrivna i högst ett år och hälften längre än så.

Lång tid i arbetslöshet kan vara ett tecken på att man inte har rätt kvalifikationer för de jobb som finns att få. Risken finns också att långa tider i arbetslöshet gör att man tappar kompetens och att arbetsgivare därför föredrar att anställa de som inte har varit arbetslösa länge.

De unga i arbetskraften är alltså kraftigt överrepresenterade bland de arbetslösa. Även de äldre är överrepresenterade och de äldre som blir arbetslösa

Arbetslösa och programdeltagare 2005 i olika kommuner, 16-64 år

Procent

	Total arbetslöshet som andel av befolkningen	Andel av totalt arbetslösa	Andel av befolkningen
Storstäder	6,3	17,8	17,8
Förortskommuner	4,2	10,3	15,5
Större städer	7,2	31,8	27,9
Pendlingskommuner	5,6	5,6	6,3
Glesbygdskommuner	8,4	4,1	3,1
Varuproducerande kommuner	5	4,9	6,2
Övriga kommuner, mer än 25 000 inv.	7	14,9	13,4
Övriga kommuner, 12 500-25 000 inv.	6,9	7,4	6,9
Övriga kommuner, mindre än 12 500 inv.	7,1	3,2	2,8
Riket	6,3	100	100

Tabell 2:10

Källa: AMS Kommunförbundet samt egna beräkningar

Total arbetslöshet

I olika län år 2005

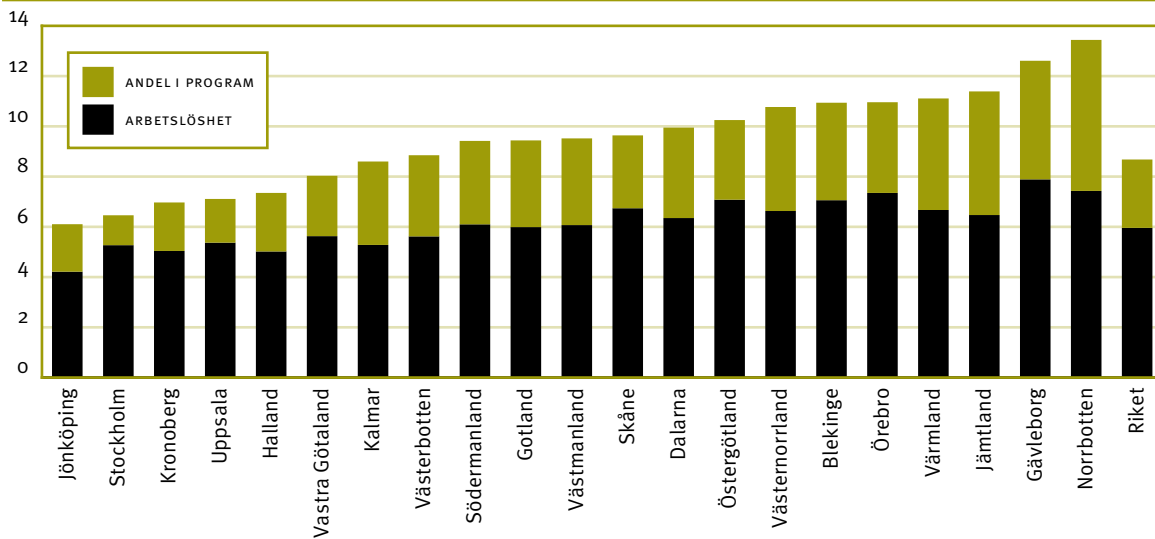

Diagram 2:28

Källa: AMS och SCB och egna beräkningar

riskerar att förbli så länge. Ändå kan inte arbetslösheten beskrivas som ett problem bestående av unga med svårigheter att få fotfäste på arbetsmarknaden och äldre som har svårt att återfå fästet om de tappar det. 65 procent av de arbetslösa är mellan 25 och 54 år.

102 000 personer, eller 28 procent av dem som är inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i konjunkturberoende program, är yngre än 55 år och har varit inskrivna i högst 3 månader. 222 000 personer eller 61 procent är yngre än 55 år och har varit inskrivna i högst ett år och 269 000 personer (74 procent) i den ålderskategorin har varit inskrivna i högst två år.

Ort

Ett sätt att mäta geografiska skillnader i arbetslöshet är att studera arbetslösheten i olika kommungrupper. Vilken kommungrupp en kommun hör hemma i bestäms av kommunförbundet. Arbetslösheten skiljer sig mellan olika kommungrupper, den är lägst i förortskommuner och högst i glesbygdskommuner. Det finns skäl att tro att det finns större risk att förlora sin anställbarhet om man bor långt ifrån en stor arbetsmarknad. De flesta arbetslösa bor dock nära större städer.

I genomsnitt 238 000 personer eller 65 procent av dem som var arbetslösa eller deltog i konjunkturbero-

ende arbetsmarknadspolitiska program år 2005 bodde i storstäder, förortskommuner, större städer eller pendlingskommuner. Om man dessutom lägger till övriga oklassificerade kommuner med mer än 25 000 invånare så blir andelen 80 procent vilket motsvarar 293 000 personer.

Ort och ålder

Arbetslösheten fördelar sig inte jämt över riket. I bl.a. norrlandslänen, med undantag för Västerbotten, är den totala arbetslösheten mycket hög. Det enda län där den totala arbetslösheten var lägre än 6 procent år 2005 var Jönköpings län.

Arbetslösa och programdeltagare år 2005 fördelade på ålder och arbetslöshetsnivå i länet

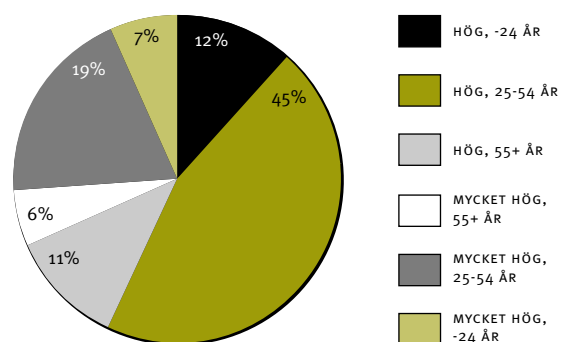

Diagram 2:29

Källa: AMS samt egna beräkningar

¹ D.v.s. öppet arbetslösa och deltagare i konjunkturberoende program i förhållande till arbetskraften. Här kommer både uppgiften om arbetslösa och om programdeltagare från AMS.

När arbetslösheten diskuteras låter det ibland som om problemet skulle bero på att äldre personer, som är fast rotade på orter där det inte finns några jobb, inte vill flytta och att deras chanser att få några jobb över huvud taget är små, eftersom deras kunskaper inte längre efterfrågas. Detta problem finns säkert. Men det är inte ett stort problem!

År 2005 var 83 procent av dem som var inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i konjunkturberoende program yngre än 55 år. 69 procent bodde inte i län med mycket hög total arbetslöshet. (Vi har då satt gränsen vid 10 procents total ar-

betslöshet vilket gör att Dalarnas, Östergötlands, Västernorrlands, Blekinge, Örebro, Värmlands, Jämtlands, Gävleborgs och Norrbottens län utgör länen med mycket hög arbetslöshet.) Det innebär att 208 000 personer, eller 57 procent, var yngre än 55 år och inte bodde i län med mycket hög total arbetslöshet.

Ort, ålder, inskrivningstid och utbildning

När vi studerar ett eller två kriterier som brukar förknippas med strukturell arbetslöshet åt gången så ser det ut som om det år 2005 fanns omkring 200 000 arbetslösa som inte med enkelhet kan påstås vara struk-

BILAGA B: Utländskt tillskott av arbetskraft

Sedan östutvidgningen av EU har intresset för effekter på arbetskraftens rörlighet varit stort. I oktober presenterades även en statlig utredning vars uppdrag var att se över regelverket för arbetskraftsinvandringen, alltså invandring av personer från tredje land, vilken ytterligare bidrar till att sätta ljus på ämnet rörlighet över gränserna.

Det är inte helt lätt att säga hur många utländska arbetstagare som är verksamma i Sverige. Svårigheten beror främst på att alla som förvärvsarbetar inte registreras. Inom Norden råder fri rörlighet och inga krav på uppehållstillstånd eller registrering krävs. EU/EES-medborgare behöver inte uppehållstillstånd för vistelser i landet som understiger tre månader och därefter räcker det med registrering. Båda grupper är fria att ta ett arbete. Med andra ord registreras de som uppehåller sig i landet efter en viss tid men det finns ingen samlad statistik över hur många av dessa som också förvärvsarbetar, då skattemyndigheten inte registrerar skattebetalarna efter nationalitet. Då man som EU/EES-medborgare inte behöver registrera sig om man åker till hemlandet en gång i veckan, uppstår också ett mörkertal för vissa arbetstagare som arbetar i landet under längre perioder än tre månader. Således är fler arbetstagare verksamma i Sverige än vad statistiken visar.

Med hjälp av statistik från Migrationsverket och AMS, kan man dock göra en grov uppskattning av hur många utländska arbetstagare som finns på den svenska arbetsmarknaden och i vilka branscher dessa är verksamma.

Antalet personer som årligen får uppehållstillstånd på grund av arbete har hittills rört sig kring cirka 15 000-20 000 personer. Tabellen nedan visar enbart nytillskotten på arbetsmarknaden under ett år.² Utöver dessa tillkommer de utländska arbetstagare som redan är här och får förlängt tillstånd, nordiska medborgare samt det okända antal arbetstagare som är här under en kortare period än tre månader.

Det kan också vara intressant att se till potentiellt tillkommande arbetskraftsutbud. En uppskattning kan fås genom att se till antalet anhöriga och gäststuderande. Men förutsättningen är naturligtvis att dessa stannar i landet åtminstone en viss tid och arbetar.

Förklaringen till det stora fallet av antalet personer med uppehållstillstånd av arbetsmarknadsskäl, är att många i denna kategori sedan maj 2004 är EU-medborgare och nu därför kan röra sig fritt på den inre marknaden. Detta vägs upp av ett ökat antal EU/EES-medborgare på svensk arbetsmarknad.

Av dem som fick uppehållstillstånd på grund av arbete år 2005, arbetade de flesta inom underhållning, undervisning och jordbruk.

turellt arbetslösa. Nästan 200 000 personer, bara bland de öppet arbetslösa, hade minst gymnasieutbildning. Drygt 200 000 var yngre än 55 år och hade varit inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i konjunkturberoende program i högst ett år. Samtidigt var drygt 200 000 personer yngre än 55 år och bodde inte i ett län med mycket hög arbetslöshet.

Om vi antar en ännu mer pessimistisk syn på arbetskraften och kombinerar tre av dessa kriterier så fanns ändå bland dem som är yngre än 55 år och inte bodde i län med mycket hög arbetslöshet 154 000 personer som har varit inskrivna på arbetsförmedlingen i

högst ett år. De data vi har tillgång till går inte att skära på fler ledder än så. Om vi ändå för ett ögonblick tillåter oss att anta att en lika stor andel av dessa 154 000 personer som av de öppet arbetslösa har utbildning så skulle minst 14 000 personer ha gymnasieutbildning, ha förhållandevis kort inskrivningstid, vara förhållandevis unga och inte bo i ett län med uppseendeväckande hög arbetslöshet. Detta är sannolikt en underskattning av antalet utbildade eftersom den faktiska andelen utbildade rörde samtliga arbetslösa och inte bara de som är yngre än 55 år vilka vanligen har längre utbildning.

Det är på grund av brist på data svårt att analysera effekterna för den svenska arbetsmarknaden av inflödet av utländsk arbetskraft. Byggsektorn är den del av ekonomin som i detta sammanhang har diskuterats mest. Låg arbetslöshet har kombinerats med låga löneökningar. Andelen arbetslösa av medlemmarna i Byggnadskassorna var under årets andra kvartal 5,1 procent, så låg har arbetslösheten inte varit under ett kvartal sedan 1990. Samtidigt har lönerna för såväl arbetare som tjänstemän i byggsektorn ökat med något över 3 procent under första halvåret 2006.

Att lönerna hittills ökat relativt lite trots den låga arbetslösheten skulle kunna förklaras av att utbudet av arbetskraft ökat via import av arbetskraft.

En indikator som inte stödjer teorin att rörligheten över gränserna skulle hålla nere de svenska bygglönerna är KI:s bristtal. Bristtalen för arbetskraft i byggbranschen har det senaste året ökat mycket kraftigt. Från maj 2005 till maj 2006 ökade andelen företag som anger brist på arbetskraft från 3 till 70 procent. Det kan svårligen samtidigt vara brist på arbetskraft och finnas ett stort utbud som håller nere lönerna. En annan invändning är att lönerna för tjänstemännen i byggnadssektorn,

Beviljade uppehållstillstånd 2003-2005

	2003	2004	2005
Totalt	57 616	59 144	62 463
<i>Varav</i>			
Tidsbegränsat, arbetsmarknadsskäl	10 249	8 529	5 865
Permanent, arbetsmarknadsskäl	319	209	294
EES	9 234	14 959	18 069
Flyktingsskäl	6 460	6 140	8 076
Asylsökande m. undantag fr. arb.tillstånd (december)	15 604	14 469	6 005
Anhöriga	24 423	22 214	21 908
Gäststuderande	5 509	6 021	6 837

Tabell 2:11

Källa: Migrationsverket

som torde vara betydligt mindre internationellt konkurrensutsatta, också har ökat relativt lite.

Den låga löneökningstakten för både arbetare och tjänstemän i byggsektorn är förvånade med tanke på den historiskt sett låga arbetslösheten. Det är med nuvarande underlag svårt att visa ett direkt samband mellan ökad internationell rörlighet av arbetskraft och de relativt låga löneökningarna i byggbranschen.

² I tabellen redovisas inte antal adoptivbarn och gruppen övriga, som annars ingår i totalsumman av uppehållstillstånd (sammanlagt ca 900 personer/år).

BILAGA: Tabeller och diagram

BNP inom OECD-området

Förändring i procent från föregående år

	2005	2006	2007	2008
USA	3,5	3,2	2,3	2,5
Japan	2,7	2,8	2,3	2,0
Tyskland	1,1	2,2	1,4	1,6
Frankrike	1,4	2,1	2,1	2,1
Italien	0,1	1,5	1,3	1,5
UK	1,8	2,5	2,5	2,5
Danmark	3,1	2,9	2,1	2,2
Norge-fastland	3,7	3,2	2,1	2,3
Finland	2,2	4,6	3,0	2,8
Sverige	2,7	4,3	3,3	2,7
OECD	2,7	3,0	2,5	2,6
EMU-12	1,3	2,3	1,9	2,0
NORDEN	2,9	3,8	2,7	2,5
Exp.markn.vägd	2,2	2,8	2,2	2,3

Tabell 2:12

Källa: OECD samt egna beräkningar

Konsumentpriser, (implicitpriser)

Förändring i procent från föregående år

	2005	2006	2007
USA	2,8	2,9	2,2
Japan	-0,8	-0,1	0,7
Tyskland	1,3	1,4	2,1
Frankrike	1,2	1,2	1,2
Italien	2,3	2,4	2,2
UK	2,0	2,2	2,1
Danmark	2,0	2,0	2,6
Norge	1,2	2,3	2,6
Finland	1,1	1,4	1,7
Sverige	1,2	1,5	1,7
OECD	1,8	2,0	1,9
EMU-12	1,9	1,8	2,0
NORDEN	1,3	1,7	2,0
Exp.konk.vägd	1,7	1,6	1,8

Höginflationsländer ingår ej

Tabell 2:13

Källa: OECD samt egna beräkningar

Lönekostnadsutveckling i näringslivet

Procentuell förändring

	2005	2006	2007
Belgien	2,6	2,2	2,3
Danmark	2,8	3,3	4,4
Tyskland	0,6	0,7	0,8
Spanien	3,7	3,2	3,4
Frankrike	3,1	3,1	3,3
Irland	4,4	4,6	4,9
Italien	2,8	2,8	2,7
Luxemburg	3,6	3,2	3,0
Nederländerna	1,3	0,1	1,7
Österrike	4,1	2,5	2,6
Portugal	2,0	2,6	2,2
Finland	4,2	3,2	3,1
Sverige	3,2	3,5	3,9
UK	3,2	5,0	4,7
USA	5,2	4,5	5,0
Japan	0,8	1,4	2,2
Norge	3,3	4,1	4,4
OECD exkl **	3,3	3,3	3,4
EU exkl Grekl	2,3	2,2	2,4
EMU-12	2,2	2,1	2,2
NORDEN	3,3	3,5	3,5
OECD-15 ExpKvägd	2,7	2,6	2,7
EU ExpKvägd	2,3	2,2	2,4
EMU ExpKvägd	2,1	1,8	1,8

Tabell 2:15

Källa: EUROSTAT och OECD

Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarknaden

Procentuell förändring

	2005		2006		2007		2008	
	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD
Timlönekost.	3,1	2,7	3,0	2,6	3,8	2,7	4,0	2,7
Produktivitet	4,8	3,3	7,0	3,5	5,0	3,5	5,0	3,5
ULC	-1,6	-0,7	-3,7	-0,9	-1,2	-0,8	-1,0	-0,8
RULC *	-1,0		-2,9		-0,4		-0,2	
Växelkurs	-1,9		0,1		4,2		2,5	
RULC **	-2,8		-2,8		3,7		2,3	

* relativ arbetskostnad mätt i nationella valutor

** relativ arbetskostnad mätt i gemensam valuta

Tabell 2:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetslöshet i procent av Arbetskraften, definition enligt ILO

	2005	2006	2007
USA	5,1	4,9	4,9
Japan	4,4	4,0	3,5
Tyskland	9,5	8,7	8,8
Frankrike	9,5	9,1	8,8
Italien	7,7	7,6	7,5
UK	4,7	5,2	5,3
Danmark	4,8	4,2	4,0
Norge	4,6	3,9	3,7
Finland	8,4	7,7	7,5
Sverige	7,9	7,2	8,0
OECD	6,6	6,2	6,2
EMU-12	8,6	8,1	8,0
NORDEN	6,6	6,0	6,1
Exp.konk.vägd	6,8	6,4	6,3

Tabell 2:14

Källa: OECD samt egna beräkningar

Bytesbalansen Miljarder kronor

	2005	2006	2007	2008
Handelsbalans	147	141	137	133
Tjänstebalans	60	75	83	91
Transferbalans	-47	-40	-40	-41
Bytesbalans	159	175	180	183
I procent av BNP	5,9	6,2	6,1	5,9

Tabell 2:17

Källa: SCB samt egna beräkningar

Totala investeringar Procentuell volymförändring

	2005	2006	2007	2008
Totalt	8,4	8,6	5,6	4,5
Industri	12,4	6,0	5,5	5,1
Övrigt näringsliv	7,6	9,5	5,3	4,2
Offentlig sektor	-0,5	7,6	6,5	5,0
Bostäder	16,9	10,0	6,0	4,2

Tabell 2:18

Källa: SCB samt egna beräkningar

Löner, priser och privat konsumtion Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Timlöner	3,1	3,0	3,7	4,0
Arbetade timmar	0,5	1,4	1,4	0,8
Lönesumma	4,1	4,6	5,5	5,0
Övriga faktorinkomster	4,7	6,6	3,6	2,1
Transfereringar	0,6	3,3	0,3	2,1
Skatter	4,0	4,0	-1,4	3,7
Disponibel inkomst	2,8	4,7	5,8	3,8
Konsumentpris *	1,0	1,2	1,5	1,7
Real disponibel inkomst	1,8	3,5	4,2	2,1
Privat konsumtion	2,4	3,6	3,6	2,5
Sparkvotens förändring **	-0,6	-0,1	0,5	-0,2
Sparkvot **	7,8	7,7	8,3	8,1
* implicitprisindex				
** sparkvoten inkluderar sparande i avtalspensioner				
KPI	0,5	1,4	1,7	1,9
KPI, dec-dec	0,9	1,6	2,0	1,8

Tabell 2:19

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktion inom olika sektorer Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Industri	2,6	5,1	3,4	2,9
Byggnads	7,3	7,7	5,1	4,1
Övrigt näringsliv	3,2	4,7	4,0	3,5
Offentlig sektor	0,1	1,3	1,2	0,7
BNP	2,7	4,3	3,3	2,7
Näringsliv	3,3	5,0	3,9	3,4

Tabell 2:20

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Industri	4,8	7,0	5,0	5,0
Byggnads	2,8	2,0	1,9	1,9
Övrigt näringsliv	1,6	2,4	1,8	1,8
Offentlig sektor	0,5	0,2	0,0	0,3
BNP	2,1	2,8	1,9	1,9
Näringsliv	2,4	3,4	2,4	2,4

Tabell 2:21

Källa: scb samt egna beräkningar

Sysselsättningen enligt NR Förändring i tusental

	2005	2006	2007	2008
Industri	-17	-10	-13	-15
Byggnads	7	14	7	5
Övrigt näringsliv	24	54	38	31
Offentlig sektor	-1	20	11	2
Totalt	14	79	43	22
Därav näringsliv	14	59	32	20

Tabell 2:22

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetsmarknadsläget Tusental

	2005	2006	2007	2008
Arbetskraft	4533	4583	4666	4705
Sysselsatta	4263	4341	4383	4405
Totalt utbud	4607	4663	4712	4743
Total arbetslöshet	385	377	365	355
Öppet arbetslösa	270	242	283	299
Åtgärder utanför arbetskraften	74	79	46	39
Åtgärder i arbetskraften	41	55	37	17
Öppen arbetslöshet, procent	6,0	5,3	6,1	6,4
Total arbetslöshet, procent	8,4	8,1	7,8	7,5

Tabell 2:23

Källa: scb samt egna beräkningar

BNP-tillväxt inom OECD
Årlig procentuell förändring

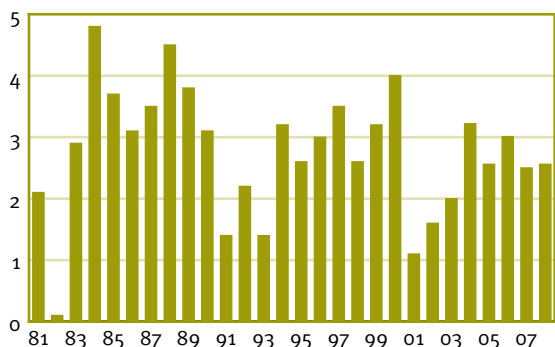

Diagram 2:30 Källa: OECD samt egna beräkningar

Orderingång exportmarknaden
KI-barometern, s-rens, 3-m-glid

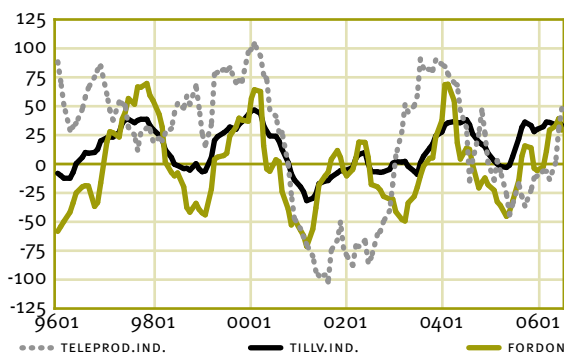

Diagram 2:33 Källa: Konjunkturinstitutet

Arbetslöshet – Sverige, USA och EMU
Procent (definition enligt ILO)

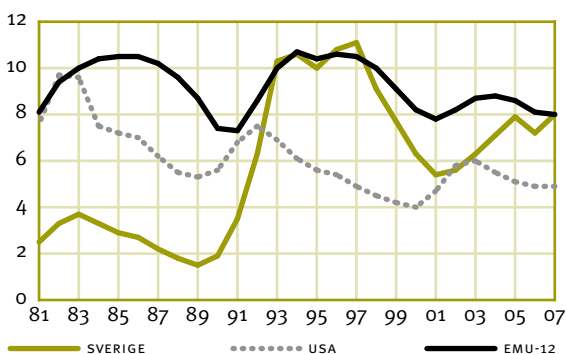

Diagram 2:31 Källa: OECD, SCB samt egna beräkningar

Orderingång exportmarknaden
Index 2000 = 100, 3-m-glid, SCB

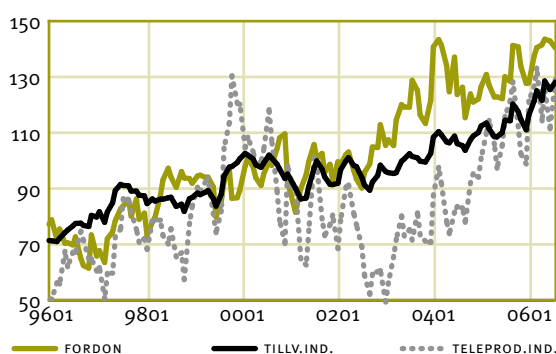

Diagram 2:34 Källa: SCB

Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter
Index januari 1991 = 100

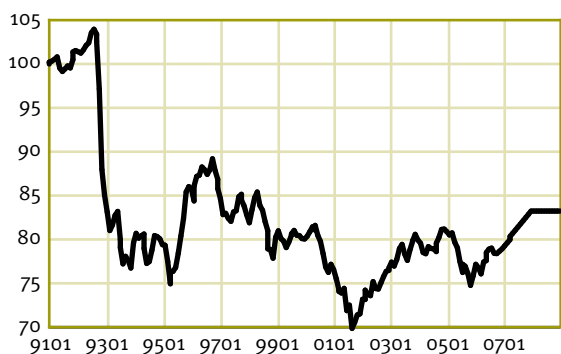

Diagram 2:32 Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Handel med varor
Säsongrensade kvartalsvärden

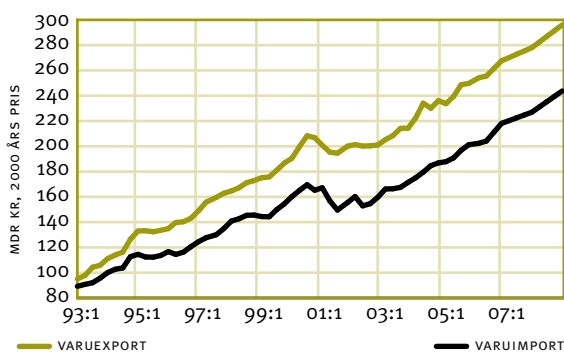

Diagram 2:35 Källa: SCB samt egna beräkningar

Exportvolym Årlig procentuell förändring

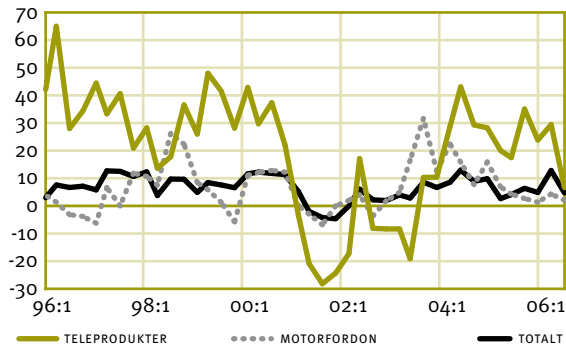

Diagram 2:36

Källa: scb

Övrigt näringsliv investeringar Säsongrensade kvartalsvärden

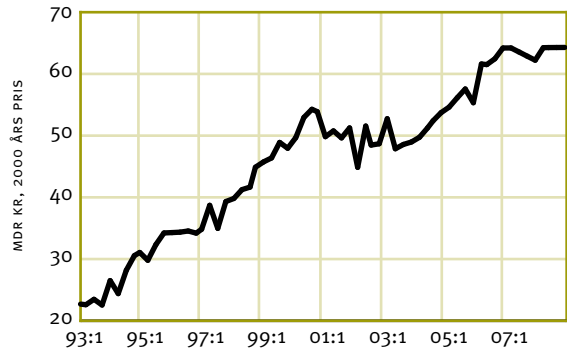

Diagram 2:39

Källa: scb samt egna beräkningar

Bostadsinvesteringar Säsongrensade kvartalsvärden

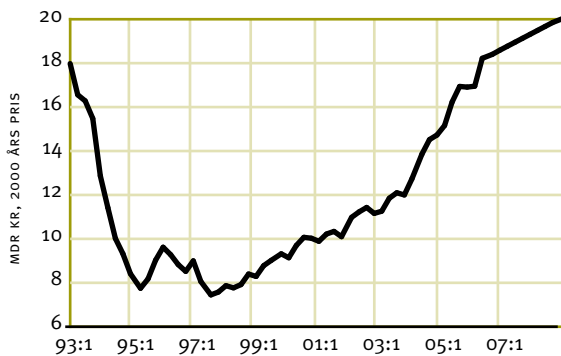

Diagram 2:37

Källa: scb samt egna beräkningar

Ekonomins lagerstock Index 1993 Q1 = 100

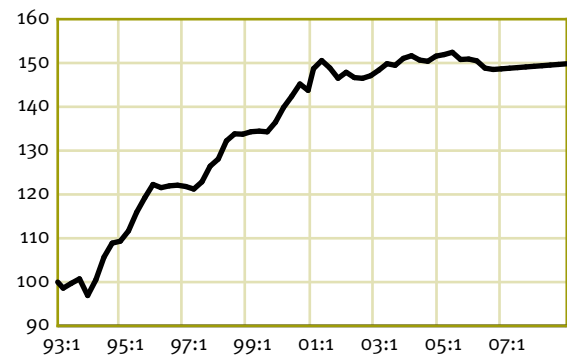

Diagram 2:40

Källa: scb samt egna beräkningar

Industriinvesteringar Säsongrensade värden

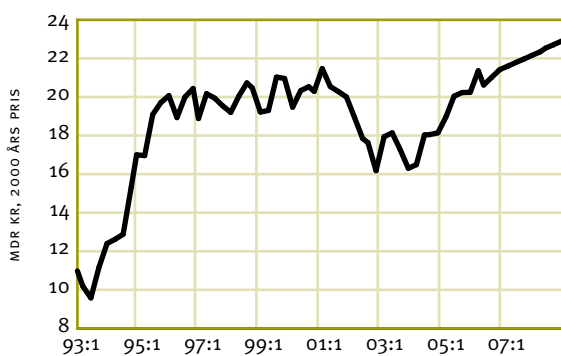

Diagram 2:38

Källa: scb samt egna beräkningar

BNP och real disponibel inkomst Procent

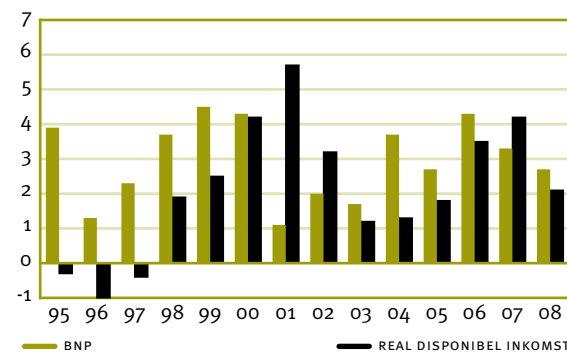

Diagram 2:41

Källa: scb samt egna beräkningar

Sparkvot Procent

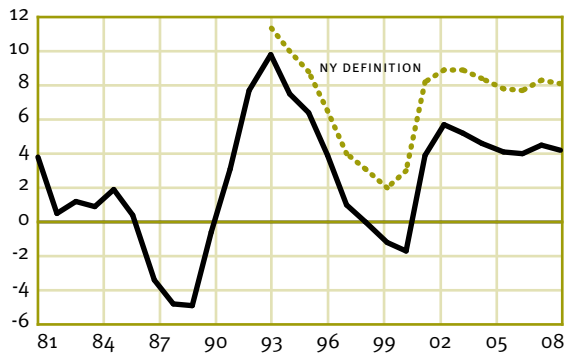

Diagram 2:42

Källa: SCB samt egna beräkningar

Produktion övrigt näringsliv Säsongrensade kvartalsvärden

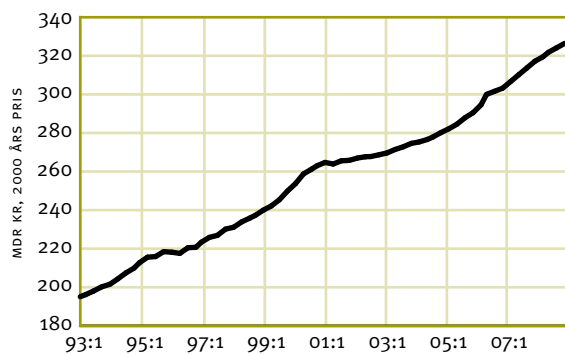

Diagram 2:45

Källa: SCB samt egna beräkningar

Villprisernas utveckling Årlig procentuell förändring

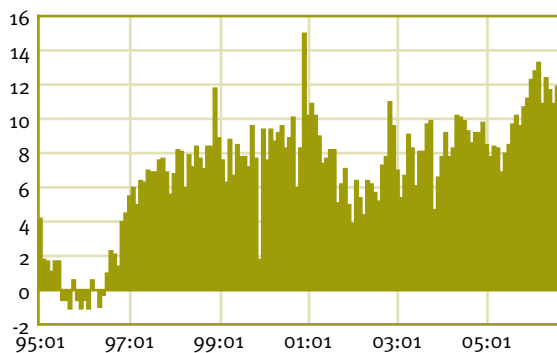

Diagram 2:43

Källa: SCB samt egna beräkningar

Byggnadsproduktionen Säsongrensade kvartalsvärden

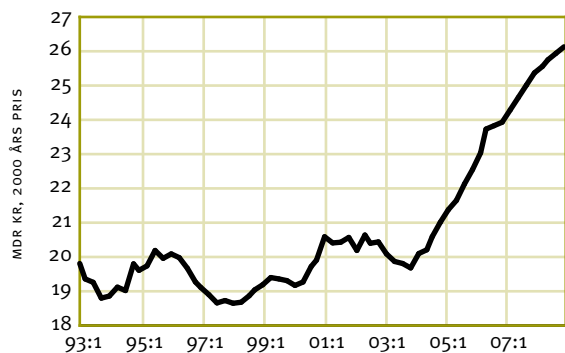

Diagram 2:46

Källa: SCB samt egna beräkningar

Industriproduktionen Säsongrensade kvartalsvärden

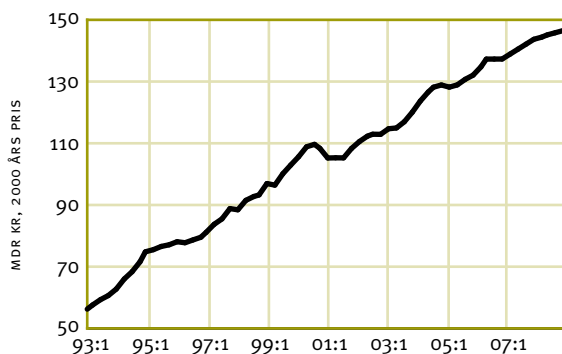

Diagram 2:44

Källa: SCB samt egna beräkningar

Bruttovinstandel

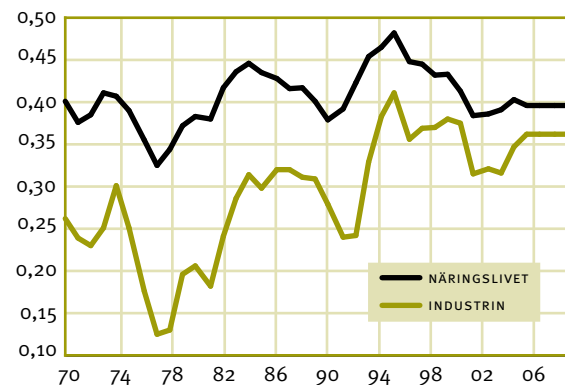

Diagram 2:47

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetade timmar Säsongrensade kvartalsvärden

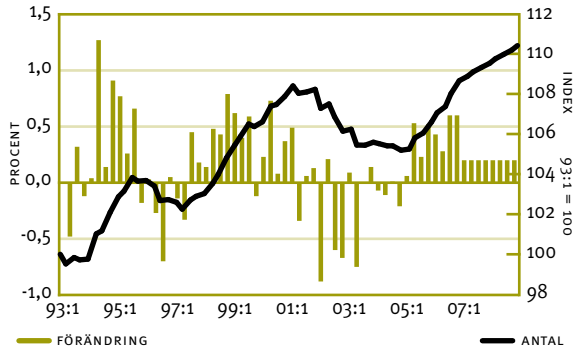

Diagram 2:48 Källa: scb samt egna beräkningar

Totalt utbud och sysselsättning Tusental, säsongrensade

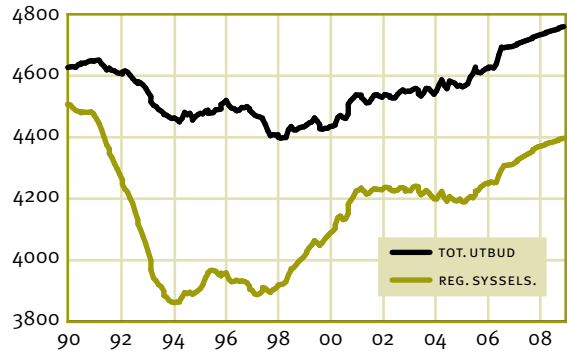

Diagram 2:51 Källa: scb samt egna beräkningar

Produktivitet, varu- och tjänsteproducenter Årlig procentuell förändring

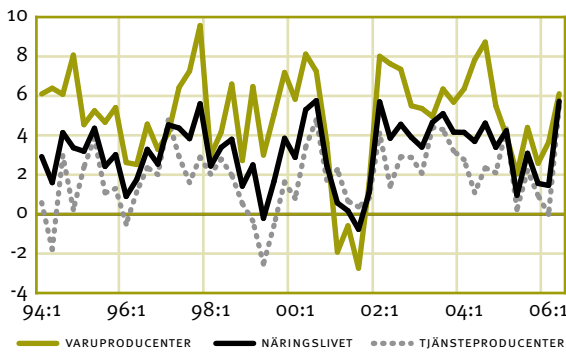

Diagram 2:49 Källa: scb

Befolkningssammansättning Procent

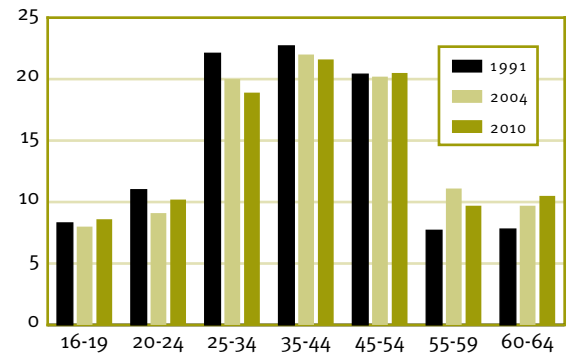

Diagram 2:52 Källa: scb samt egna beräkningar

Sysselsättning enligt NR Procent

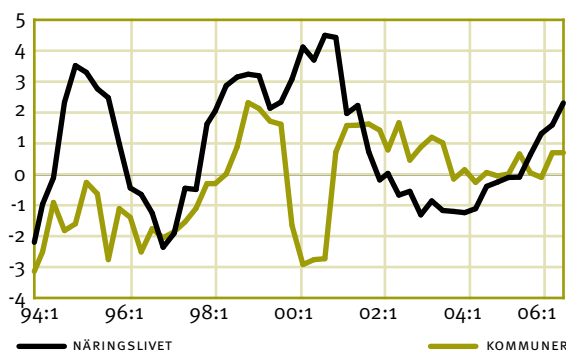

Diagram 2:50 Källa: scb samt egna beräkningar

Personalomsättning i privata sektorn Tillsvidareanställda, procent

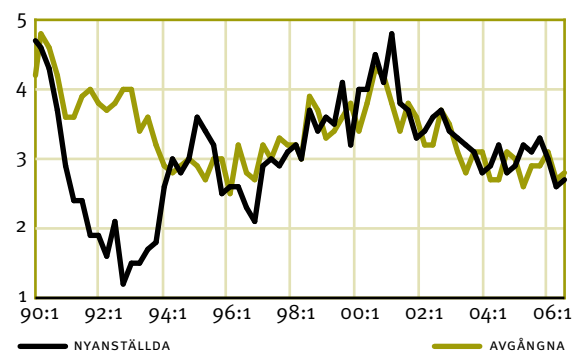

Diagram 2:53 Källa: scb

Nyanmälda platser och varsel 3 månaders glid och 1000-tal

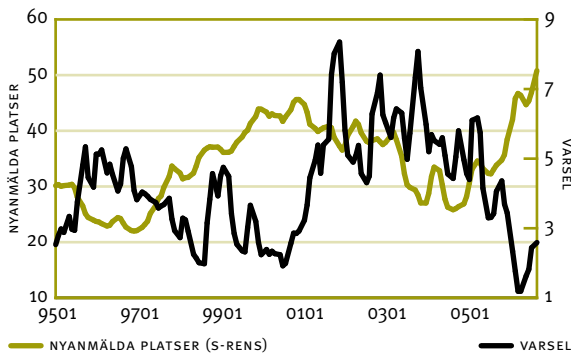

Diagram 2:54

Källa: AMS

Sveriges Phillipskurva 1980-2007, 3 års genomsnitt

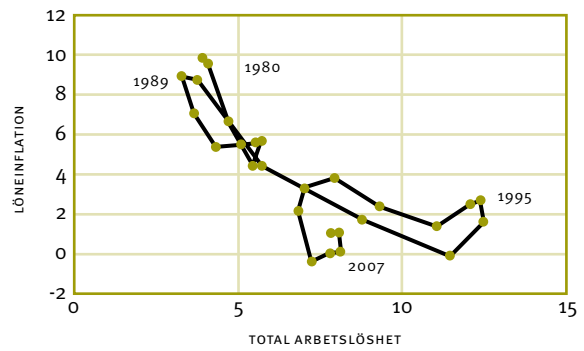

Diagram 2:57

Källa: SCB samt egna beräkningar

Brist på arbetskraft i tjänstebranscher Andel företag i procent

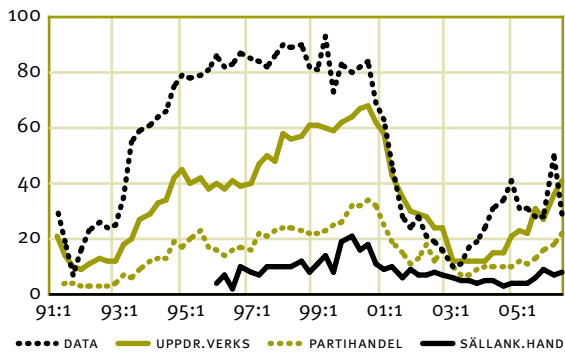

Diagram 2:55

Källa: Konjunkturinstitutet

Lediga jobb och vakanser Antal

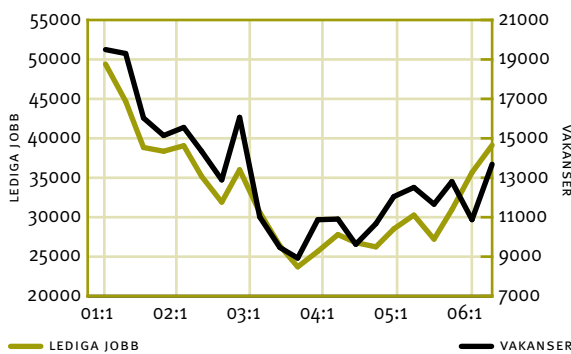

Diagram 2:56

Källa: SCB

Löner

När ekonomin är i balans kan utrymmet för löneökningar beräknas som den väntade utvecklingen av produktivitet och pris i näringslivet. Med balans menas främst ett gott vinstläge i näringslivet samt hög sysselsättning och låg arbetslöshet.

Utrymmet för prisökningar i näringslivet styrs av den svenska ekonomins prismål på 2 procent. Produktiviteten väntas de närmaste åren att öka i en årstakt på nästan 2,5 procent och priserna i näringslivet med knappt 2 procent. Detta skulle kunna ge ett utrymme för löneökningar på 4 procent. Detta ska jämföras med att lönerna i Väst Europa väntas öka med 3 procent, men samtidigt väntas produktiviteten öka med mindre än 2 procent.

Genom att den svenska produktivitetstillväxten väntas överstiga den västeuropeiska, skulle också löneökningarna kunna vara högre.

Vinstläget är också gott i det svenska näringslivet och kan anses vara det bästa under de senaste 10 åren. Sysselsättningen är däremot fortfarande för låg och arbetslösheten för hög. För de närmaste åren väntas en förbättring på arbetsmarknaden men risken är att det går för långsamt.

Denna svaga sysselsättningstillväxt uppmärksammar Konjunkturinstitutet i sin senaste lönerapport till medlingsinstitutet. Där föreslår de att lönerna framöver bör ligga i underkant av löneutrymmet för att därigenom kunna stimulera till en högre sysselsättningstillväxt.

I detta kapitel görs därför en teoretisk analys av sambanden mellan reallön och sysselsättning för att ta reda på under vilka omständigheter en rekommendation om en långsammare reallöneutveckling, en löneutveckling i underkant av löneutrymmet, skulle kunna vara en lämplig åtgärd för att stimulera till högre sysselsättning.

Analysen visar att Konjunkturinstitutets rekommendation skulle kunna vara en lämplig åtgärd under två förutsättningar. Den ena handlar om att Riksbanken måste våga föra en så expansiv penningpolitik som möjligt. Om lönerna hamnar i underkant av löneutrymmet måste riksbanken direkt sänka räntan. Annars uppstår inte de positiva effekter som avses. Efterfrågan ökar för lite och reallönekostnaderna sänks för lite, med resultat att sysselsättningseffekten blir för liten.

Den andra förutsättningen handlar om att Konjunkturinstitutets rekommendation måste omfattas av nästan hela arbetsmarknaden. Annars kommer sysselsättningseffekterna att endast bli marginella för de grupper som ligger i underkant.

Erfarenheten från historien reser dock stora frågetecken om dessa två förutsättningar för att löneökningarna ska ligga i underkant kan anses vara uppfyllda. Riksbanken har för närvarande problem med att nå inflationsmålet på 2 procent och tjänstemännen i högre lönelägen har löneökningar över genomsnittet. Så länge som inga tydliga signaler kommer om att detta kan förändras, verkar det lämpligare att inrikta lönekraven mot att följa utvecklingen av löneutrymmet.

Den svenska utvecklingen 1996-2008

Löneutvecklingen

När man ska beskriva löneutvecklingen erbjuder den offentliga statistiken ett antal olika lönedefinitioner att välja på. Beroende på vad man vill visa är det endast en definition som passar. Det är vanligt att man t ex vill jämföra löneutvecklingen för arbetare och tjänstemän eller att jämföra den allmänna löneutvecklingen med löneutrymmet och internationella löner. Var och en av dessa jämförelser kräver att en viss definition av lön används.

När utvecklingen av utgående lön ska jämföras är det lämpligt att utgå från konjunkturlönestatistiken (KL), som är en månadsstatistik. Denna presenteras av medlingsinstitutet, som gjort vissa smärre bearbetningar av SCB:s konjunkturlönestatistik. Dessa löneökningstal anger hur mycket som lönesumman per arbetade timmar har ökat, men anger inte hur mycket som de anställdas löner i genomsnitt har ökat. Det betyder att dessa löneökningstal även kan innehålla effekter från strukturförändringar som främst beror på ändrad ålders-, yrkes- och könssammansättning. För att struktureffekter ska kunna märkas i lönestatistiken krävs en stor lönespridning. Denna är tillräckligt stor bland tjänstemän och i deras lönestatistik kan man också finna struktureffekter.

När jämförelser görs mellan arbetare och tjänstemän ska man vara medveten om att en del arbetare bokförs i tjänstemännens lönestatistik. Slutsatser om de anställdas löneutveckling ska därför göras med viss försiktighet då KL används.

SCB publicerar en årsstatistik som kallas för strukturlönestatistiken. Med hjälp av denna kan man beräkna struktureffekter samt beräkna effekten av att vissa arbetare bokförs i tjänstemännens statistik. Sådana struktur- och bokföringseffekter kan därefter räknas bort från KL. Först då erhålles ett lämpligt underlag

Lön enligt konjunkturlönestatistiken (KL) och nationalräkenskaperna (NR). Ett sifferexempel

KL: näringslivets timlöner	3,7
Ihopvänningseffekt arb-tjm (fler tjm)	0,3
Ihopvänningseffekt näringsgrenar (mindre industri)	-0,1
Kalendereffekt (minskade arbetsdagar)	0,2
Sjuklön	0,1
Bonus, vinstandelar, avgångsvederlag	0,2
Skattepliktiga förmåner	0,2
Statistiska mätproblem	
NR: näringslivets timlöner	4,6

Tabell 3:1

Källa: Medlingsinstitutet samt egna bedömningar

för jämförelser av tex arbetarnas och tjänstemännens löneutveckling.

Utvecklingen av löneutrymmet kan definieras som summan av näringslivets produktivitetsutveckling och det svenska inflationsmålet. Löneutrymmet kan endast beräknas utifrån nationalräkenskapernas statistik. När löneutvecklingen ska jämföras med löneutrymmet, måste man därför använda ett lönebegrepp

som är beräknat från nationalräkenskaperna (NR). Det finns en koppling mellan lönebegreppen i KL och NR. I tabellen nedan ges ett sifferexempel på hur denna koppling ser ut. I detta sifferexempel ökar lönerna enligt KL med 3,7 procent och enligt NR med 4,6 procent. Som framgår att tabellen finns det flera orsaker till att skillnader kan uppstå mellan KL och NR.

När den offentliga statistiken ska användas för att uppskatta resultatet av centrala och lokala förhandlingar, bör man utgå från en konjunkturlönestatistik där struktur- och bokföringseffekter är borträknade. Om man önskar se hur löneutvecklingen har förhållit sig till löneutrymmet ska man utgå från NR:s löner och då NR:s lönekostnadsbegrepp. I NR:s lönekostnad ingår kollektiva avgifter men inte löneskatter. Dessa måste då läggas till. I tabellen nedan beskrivs först löneutvecklingen för arbetare och tjänstemän i näringslivet enligt en korrigerad KL. Därefter visas löneutvecklingen enligt olika definitioner. Slutligen visas lönekostnadsutvecklingen enligt NR:s definition.

Under perioden 1996-2005 ökade näringslivets löner enligt en korrigerad KL med 3,5 procent i genomsnitt per år. Eftersom det endast är i tjänstemännens statistik som korrigeringar får effekter märks dessa knappt när löneutvecklingen beskrivs inklusive arbetare för hela näringslivet. Den okorrigerade löneutvecklingen enligt KL blev 3,6 procent. Däremot blir

Löneökning enligt olika definitioner

	1996-2000	2000-2004	2005	1996-2005	2006	2007	2008
Korrigerad: Arbetarelön (KL)	3,5	3,3	2,8	3,3	2,8	3,7	3,9
Korrigerad: Tjänstemänlön (KL)	4,2	3,4	3,6	3,8	3,1	3,9	4,1
Korrigerad: Näringslivet (KL)	3,8	3,3	3,2	3,5	2,9	3,8	4,0
Löner/timme (KL)	3,8	3,5	3,1	3,6	3,1	3,8	4,0
Dagkorrigerad timlön (NR)	4,9	3,7	4,0	4,3	0,0	0,0	0,0
Löner/timme (NR)	4,9	3,6	3,9	4,2	3,3	4,0	4,2
Korrigerad: Arbetare lön+avgift (KL)	3,4	3,5	2,4	3,3	2,8	3,7	3,9
Korrigerad: Tjänstemän lön+avgift (KL)	5,2	4,1	3,3	4,5	3,1	3,9	4,1
Korrigerad: Näringslivet (KL)	4,2	3,8	2,8	3,9	2,9	3,8	4,0
Löner+avgift (KL)	4,2	4,0	3,2	4,0	3,1	3,8	4,0
Löner+avgifter (NR)	4,5	4,3	4,1	4,4	3,3	4,0	4,2
Löner+avgift+löneskatt (NR)	4,8	4,4	3,9	4,5	3,3	4,0	4,2

Tabell 3:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

Utgående löner i näringslivet

Årstakt, strukturrensade, 3-års glidande medelvärde

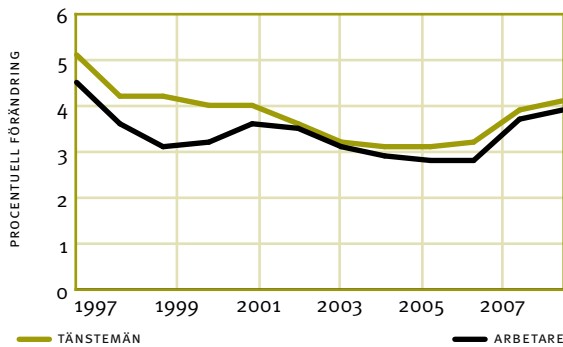

Diagram 3:1

Källa: scb samt egna beräkningar

avvikelserna större mot NR:s statistik. Timlönerna enligt NR ökade med 4,2 procent och lönekostnaderna enligt NR ökade med 4,5 procent per år.

Tjänstemännens löner har ökat mer än arbetarnas nästan varje år. Endast under de dåliga vinståren i början av 2000-talet följde arbetarnas och tjänstemännens löner varandra. Under slutet av 1990-talet var skillnaderna som störst och det berodde främst på att högre avlönade tjänstemän fick högre löneökningar. Dessa tjänstemän har oftast en avtalskonstruktion med sifferlösa avtal som kan öppna för stora löneökningar när marknadskrafterna är starka. Under slutet av 1990-talet var också marknadskrafterna starka med höga vinster och stark sysselsättningsuppgång.

Under åren 2007-08 väntas vinsterna bli goda och sysselsättningen öka relativt starkt. Inga större förändringar är att vänta i avtalskonstruktioner och man skulle därför kunna förvänta sig att tjänstemännens löner under de kommande åren kan komma att öka något mer än arbetarnas.

Löneutrymmet

När ekonomin är i balans bestäms utrymmet för nominella löneökningar långsiktigt av näringslivets produktivtetsökning och ekonomins inflationsmål. När utrymmet för löneökningar ska beräknas ska till produktivtetsökningen adderas den ökning av näringslivets förädlingsvärdespris som är förenlig med en inflation (konsumentprisökning) på 2 procent.

Det är dock inte givet att lönerna alltid bör öka i takt med summan av produktivtets- och prisökning. Om sysselsättningen är för låg kan detta vara ett tecken på att vinsterna i genomsnitt är för låga och att lönerna bör ligga i underkant av löneutrymmet för att därigenom stimulera till ökad sysselsättning.

När prisutvecklingens bidrag till det framtida löneutrymmet ska beräknas räcker det inte att endast utgå från inflationsmålet 2 procent. Detta ska sedan översättas till ett mål för näringslivets förädlingsvärdespris. Skillnaden mellan förädlingsvärdespriset och konsumentpriset beror på olika varusammansättning och på förändringar i bytesförhållandet (terms of trade). Denna skillnad uppskattar Konjunkturinstitutet att i framtiden kunna uppgå till i genomsnitt 0,3 procent per år.

Mellan åren 1996-2005 ökade produktiviteten i näringslivet i genomsnitt med 3,1 procent per år och förädlingsvärdespriserna ökade med 0,7 procent per år. Detta innebar att löneutrymmet ökade med 3,7 procent per år. Konsumentpriserna, mätt som KPI, ökade med 1,2¹ procent per år vilket var 0,5 procentenheter högre än förädlingsvärdespriset. I den förra tabellen visades att näringslivet lönekostnader (NR) ökade med 4,5 procent per år. När produktiviteten ökade med 3,1 procent medförde detta att ULC-förändringen (löneinflationen) blev 1,4 procent. Löne-

¹ Den gamla definitionen har använts fram t.o.m. 2004.

Produktivitet, priser och löneutrymme

	1996-2000	2000-2004	2005	1996-2005	2006	2007	2008
Produktivitet	3,2	3,1	2,5	3,1	3,4	2,4	2,4
ULC	1,6	1,3	1,4	1,4	-0,1	1,6	1,8
Förädlingsvärdespris	0,4	1,0	0,6	0,7	1,3	1,7	1,7
Löneutrymme	3,6	4,1	3,1	3,7	4,7	4,1	4,1
Konsumentpris, implicitpris	1,2	1,7	1,0	1,4	1,2	1,5	1,7
KPI (tom 2004 gammal def.)	0,8	1,9	0,5	1,2	1,4	1,7	1,9

Tabell 3:3

Källa: scb samt egna beräkningar

Löneutrymme och lönekostnader I näringslivet

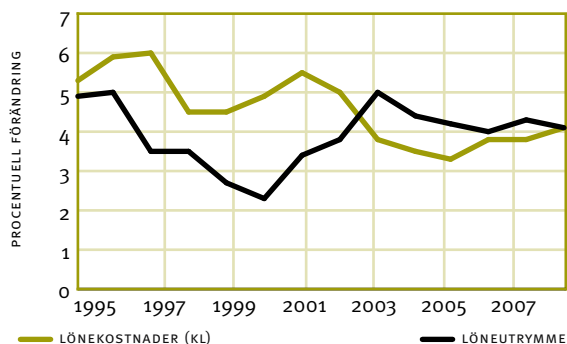

Diagram 3:2

Källa: scb samt egna beräkningar

inflationen har således ökat mer än förädlingsvärdespriserna vilket innebär sjunkande vinster (mer om detta längre fram i texten).

När lönerna ska jämföras med löneutrymmet ska ett lönekostnadsbegrepp enligt NR användas som inkluderar både löneavgifter och löneskatter (se lönebegreppet längst ned i tabell 3.2). Lönekostnaderna har under de senaste 10 åren både ökat mer och mindre än löneutrymmet. Under andra hälften av 1990-talet låg lönekostnaderna över löneutrymmet och under första hälften av 2000-talet låg de under. Prognosen för åren 2007-2008 ger en årlig produktivitetsutveckling på 2,4 procent och en ökning av förädlingsvärdespriserna med 1,7 procent. Detta ger en ökning av löneutrymmet på 4,1 procent.

Det är den framtida produktivets- och pristrenden som avgör utvecklingen av löneutrymmet. Av dessa är pristrenden relativt lätt att göra medan produktivitetstrenden är betydligt svårare. En prisprognos är relativt lätt att göra eftersom svensk ekonomi sedan 1995 har ett uppsatt prismål på 2 procent som riksbanken har till uppgift att övervaka. Detta prismål har i grova drag infriats och en prognos på 2 procent slår som mest fel på ± 1 procent. Problemet kan dock uppstå om priserna varje år systematiskt slår fel åt samma håll. Då kan en flerårig prisprognos slå fel med flera procentenheter.

Betydligt större problem uppstår då produktivetsutvecklingen ska prognostiseras. Där kan en prognos slå fel med flera procentenheter. Det finns ett sätt att hantera detta problem som sammanhänger med önskemål om att löneutvecklingen ska bidra till ekonomiskt stabila förhållanden till utlandet och då framförallt mot de länder som ingår i eurozonerna. Eftersom Sverige har ungefär samma ekonomiska standard

Lönekostnadsökningar I Sverige och i Västeuropa

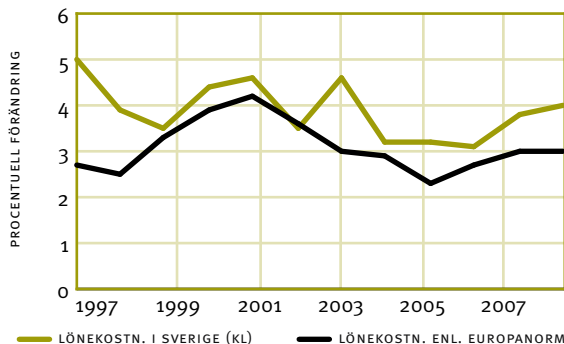

Diagram 3:3

Källa: Eurostat, scb samt egna beräkningar

som dessa länder är det rimligt att förvänta sig att den svenska produktivetsutvecklingen i grova drag också följer eurozonens produktivitet. Även inflations-takterna följer varandra, framförallt i EMU-länderna som har ungefär samma inflationsmål som den svenska ekonomin.

Löneutrymmet skulle därför i stället kunna definieras som att lönerna ska öka i takt med eurozonens norm (huvudregeln). Fördelen med denna huvudregel är att det ofta är lättare att göra en prognos på den västeuropeiska löneutvecklingen än att göra en prognos på den svenska produktivetsutvecklingen.

När den svenska lönekostnadsutvecklingen ska jämföras med den i EU-länderna, bör man utgå från den lönestatistik som Eurostat publicerar. Denna beskriver lönekostnadsutvecklingen i de olika länderna utifrån KL:s definition och inkluderar dessutom avtalade och lagstadgade avgifter. I diagrammet nedan jämförs den svenska lönekostnadsutvecklingen med ett konkurrensvägt genomsnitt av 13 västeuropeiska länder, den så kallade eurozonens norm².

Lönekostnaderna i den svenska näringslivet har de senaste 10 åren i genomsnitt legat drygt 0,5 procent över takten Västeuropa, vissa år mer och andra år mindre. Lönekostnadsökningen i Sverige har inte något år understigit 3 procent. År 2005 dämpades lönekostnadsutvecklingen i Västeuropa och då framförallt i Tyskland. I år är lönekostnadsutvecklingen på väg upp och väntas de kommande åren öka med 3 procent per år.

² Eurozonens 13 länder: Österrike, Italien, Tyskland, Frankrike, Holland, Belgien, Luxemburg, Storbritannien, Irland, Danmark, Finland, Schweiz och Norge.

Sverige-Europanorm: produktivitet och priser

	1996-2000	2000-2004	2005	1996-2005	2006	2007	2008
Lönekostnader enl Europanorm	3,1	3,5	2,3	3,2	2,7	3,0	3,0
Lönekostnader i Sverige (KL)	4,2	4,0	3,2	4,0	3,1	3,8	4,0
Produktivitet enl Europanorm*	2,3	1,9	1,8	2,1	2,0	1,8	
Produktivitet i Sverige	3,2	3,1	2,5	3,1	3,4	2,4	
* uppskattade värden							
НПК Europanorm	1,5	1,9	2,0	1,7	2,0	1,5	
НПК Sverige	1,2	2,0	0,8	1,5	1,5	1,3	

Tabell 3:4

Källa: Eurostat, Economic Outlook, oecd, scb samt egna beräkningar

I tabell 3:4 visas att de svenska lönekostnaderna i näringslivet mellan 1996 och 2005 ökade med i genomsnitt 4 procent per år. Detta var 0,8 procent mer per år än vad lönekostnaderna i ländergruppen europa-normen ökade med. Där blev ökningen i genomsnitt 3,2 procent per år.

Hittills under 2000-talet har i genomsnitt den svenska produktiviteten ökat ca 1 procent snabbare än i Västeuropa, ca 3 procent i Sverige och ca 2 procent i Västeuropa. Samtidigt följer prisutvecklingen ungefär varandra, även om priserna de senaste åren har ökat långsammare i Sverige. Detta innebär att löneutrymmet har ökat snabbare i Sverige än i Västeuropa vilket har bidragit till den något högre löneutvecklingen i Sverige. För de kommande åren väntas priserna ungefär följa varandra medan produktiviteten väntas öka ca 0,5 procent mer i Sverige, vilket talar för att de svenska lönerna kan fortsätta att öka något mer än i Västeuropa.

Reallön – vinst – sysselsättning

Mellan åren 1996-2005 har i genomsnitt reallönerna (KL) ökat med ca 2,5 procent per år. I näringslivet har de ökat med 2,3 procent och i kommunerna med 2,7 procent. Tjänstemännens löner har i både näringsliv och kommuner ökat några tiondelar mer än arbetarnas.

Enligt NR ökade reallönekostnaderna mellan åren 1996-2005 i genomsnitt per år med 3,8 procent. Detta översteg produktivetsutvecklingen på 3,1 procent (se tabell ovan) med 0,7 procentenheter per år. Resultatet av detta har blivit sjunkande vinster i näringslivet. Detta är samma bild som visades ovan fast då genom att löneinflationen översteg förädlingsvärdesprisets utveckling. Sysselsättningsgraden ligger fortfarande under 80 procent och väntas under 2008 att hamna på 79,5 procent. Sedan mitten av 1990-talet har den ökat i endast svag takt från 75,4 procent under slutet av 1990-talet till dagens 78 procent.

Reallöneutveckling

Reallöner, strukturrensade (kl)	1996-2000	2000-2004	2005	1996-2005	2006	2007	2008
Näringslivet							
Arbetare	2,7	1,4	2,3	2,1	1,3	1,8	1,3
Tjänstemän	3,4	1,5	3,1	2,5	1,6	2,0	1,5
Totalt	3,1	1,4	2,7	2,3	1,4	1,9	1,4
Kommunerna							
Arbetare	2,5	2,1	2,7	2,4	1,4	2,1	1,4
Tjänstemän	3,5	2,4	2,0	2,8	1,1	2,1	1,4
Totalt	3,2	2,3	2,3	2,7	1,2	2,1	1,4

Tabell 3:5

Källa: scb samt egna beräkningar

Reallönekostnadsutveckling och sysselsättningsgrad

	1996-2000	2000-2004	2005	1996-2005	2006	2007	2008
Reallönekostnader enligt NR	4,4	3,4	3,3	3,8	2,0	2,2	2,5
Regulär sysselsättningsgrad	75,4	77,7	77,3	76,6	78,2	79,0	79,5

Tabell 3:6

Källa: scb samt egna beräkningar

Det är nu dags att kommentera nedgången i näringslivets vinster. I diagrammet visas kapitalavkastningen i näringslivet (inklusive bostadssektorn). Denna avkastning kan jämföras med en riskfri placering i statsobligationer. Kapitalavkastningen är beräknad som netto driftsöverskottet i relation till kapitalstockens förmögenhetsvärde. Som en jämförelse har bruttovinstandelen i näringslivet lagts in. Det framgår att vinstandel och kapitalavkastning följer varandra väl.

Både kapitalavkastning och räntan har sjunkit sedan mitten av 1990-talet. Nedgången i vinster har sålunda följt nedgången i en riskfri placering. Den genomsnittliga avkastningen har mer eller mindre överstigit räntan.

Det väsentliga i detta sammanhang är att se om avkastningen överstiger räntan mer eller mindre för att kunna bedöma vinstsituationen i näringslivet (se diagram).

Skillnaderna var som lägst 2001-2002 och som högst under andra hälften av 1990-talet samt sedan mitten av 2000-talet. När lönekostnaderna ökade mer än löneutrymmet under andra hälften av 1990-talet och ett par år in på 2000-talet, bidrog detta till ett något försämrat vinstläge under 2001-2002. När lönekostnaderna därefter låg under löneutrymmet

bidrog de i stället till gott vinstläge vid mitten av 2000-talet.

Under de två prognosåren 2007 och 2008 har antagits att lönekostnaderna följer löneutrymmet och ökar med 4 procent. Detta kan vara förenligt med att avkastningen i genomsnitt för näringslivets företag kommer att fortsätta att ligga på acceptabelt höga nivåer. Sysselsättningsgraden förväntas stiga men når inte 80 procent.

Det finns ett samband mellan löner och sysselsättning som kan beskrivas som nominell lön – reallöne-kostnader – vinster – sysselsättning. I det följande avsnittet "Teoretiska utgångspunkter" visas hur dessa samband kan se ut samt under vilka förutsättningar som sambanden skulle kunna vara tillräckligt starka för att kunna ge märkbara effekter.

Kapitalavkastning

I näringslivet

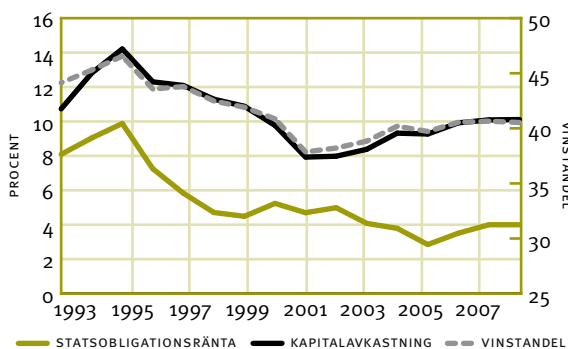

Diagram 3:4

Källa: scb, Riksbanken samt egna beräkningar

Vinstläget i näringslivet

Mätt som avkastning – statsobligationsränta

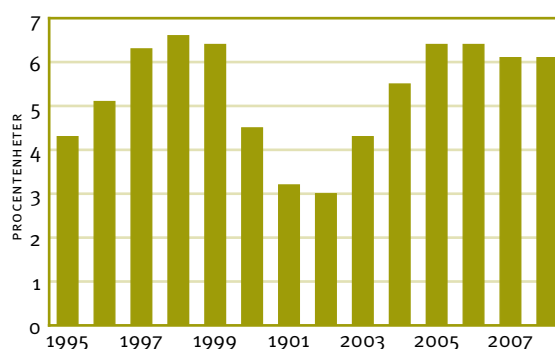
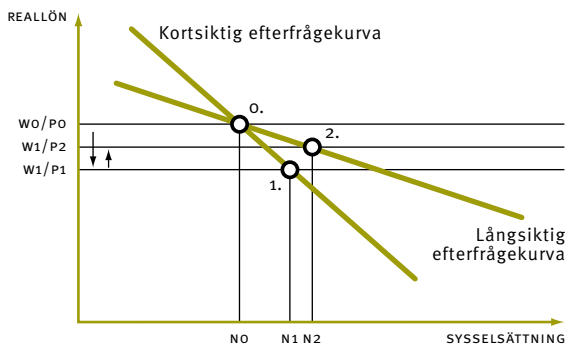

Diagram 3:5

Källa: scb, Riksbanken samt egna beräkningar

Företagens efterfrågan på arbetskraft Kort och lång sikt

Figur 3:1

Teoretiska utgångspunkter

Enligt nationalekonomisk teori finns ett negativt samband mellan reallön och sysselsättning. Det betyder att allt annat lika kommer lägre reallöner att ge högre sysselsättning och högre reallöner att ge lägre sysselsättning. Dessa samband utgår Konjunkturinstitutet ifrån då de bl.a. i sin senaste lönebildningsrapport³ rekommenderar att kommande löneökningar bör ligga i underkant av löneutrymme för att därigenom stimulera till högre sysselsättning.

I detta avsnitt ska denna fråga studeras utifrån den neoklassiska teoribildningen inom nationalekonomin. Denna utgångspunkt används också för att visa att konjunkturinstitutets rekommendation endast kan tänkas vara möjlig under två förutsättningar, nämligen att riksbanken med räntesättningen ständigt håller inflationen på två procent samt att lönerrekommendationen omfattar mer eller mindre hela arbetsmarknaden.

Lägre reallöner⁴ är inte det första man bör ta till för att stimulera till högre sysselsättning.

Så länge som det existerar konjunkturarbetslöshet⁵ ska sysselsättningen i stället stimuleras med lägre ränta och inte med lägre löner. De teorier som analyserar sambandet mellan reallön och sysselsättning utgår från att vid den rådande reallönenivån inte existerar någon konjunkturarbetslöshet. Först då kommer ytterligare efterfrågestimulanser att leda till för hög inflation. Den arbetslöshet som då kvarstår kan på

³ Lönebildningsrapporten, 2006. Konjunkturinstitutet, Stockholm 2006.

⁴ Reallöner används här som ett samlingsbegrepp för både reallönekostnader och reallöneinkomster.

⁵ Med konjunkturarbetslöshet menas de arbetslösa som skulle ha ett jobb när efterfrågan är så hög att inflationsmålet på 2 procent har nåtts.

olika sätt sägas vara av strukturell art.

Med lönesänkning kommer i detta sammanhang att främst avses sänkningar relativt ett framtida löneutrymme. Lönesänkning betyder då att lönerna hamnar i underkant av detta löneutrymme.

Reallöner – sysselsättning

Enligt teorin är förutsättningarna följande: I produktionen vinstmaximerar företagen. Det finns två produktionsfaktorer, arbete och kapital. Då kommer löneförändringar inte att få fullt genomslag på priserna (förädlingsvärdespriset). En nominell lönesänkning ger en prissänkning som är mindre än lönesänkningen och reallönekostnaderna blir därför lägre.

På varumarknaden antas perfekt konkurrens samt en negativt lutande efterfrågekurva, dvs lägre priser medför högre varuefterfrågan. Detta innebär att ju större prisgenomslag som en lönesänkning ger desto större effekt på varuefterfrågan men desto mindre effekt på reallönekostnaderna. Vid en given nominell lönesänkning kommer reallönekostnaderna att minska mindre ju mer förädlingsvärdespriset sänks.

Ju mer priskänslig varumarknaden är desto mer ökar sysselsättningen vid en given sänkning av reallönekostnaderna. Sambandet mellan reallön och sysselsättning kan då i en figur beskrivas med en relativt svagt lutande negativ kurva (se nedan). Denna kurva visar vilka kombinationer av reallön och sysselsättning som på lång sikt (efter 5-10 år) maximerar företagets vinster.

På kort sikt (efter 1-2 år) kan inte insatsen av produktionsfaktorn kapital förändras. Det medför att då kan ökad efterfrågan endast mötas med att ökad sysselsättning medför ökad produktion. Detta medför att då produktionen ökar på kort sikt sjunker produktiviteten, vilket kallas för att produktionen uppvisar avtagande marginalavkastning. Avtagande marginalavkastning medför att även vid oförändrade löner kommer varupriserna att öka med ökad produktion. Detta motverkar prissänkningseffekten från lägre löner. Förädlingsvärdespriset sjunker mindre på kort sikt och medför att reallönekostnaderna sjunker mer. Samtidigt medför den mindre prissänkningen att varuefterfrågan och sysselsättning också ökar mindre. Den kurva som beskriver de vinstmaximerande kombinationerna av reallön och sysselsättning får därför en brantare lutning på kort sikt än på lång sikt.

Om det på kort sikt inte råder perfekt konkurrens på varumarknaden, så kan företagen höja priserna för att öka vinsterna mer än vad internationellt kapitalavkastningskrav kräver. Den prisökning som beror på en sådan s k vinstinflation kan sägas förstärka prisseffekterna från avtagande marginalavkastning. Reallönerna

minskar mer och den kortsiktiga efterfrågekurvan i figuren blir brantare. På lång sikt kan man dock oftast utgå från att det råder perfekt konkurrens.

Punkten o i figuren ovan visar utfallet av reallön och sysselsättning då lönerna har ökat i takt med löneutrymmet. Lönenivån är då W_0 och prisnivån P_0 . Reallönen blir då W_0/P_0 och sysselsättningen N_0 . Om nu lönerna i stället hamnar i underkant, sänks den framtida lönen till W_1 . På kort sikt sänks priserna till P_1 , vilket medför att reallönerna sänks till W_1/P_1 men sysselsättningen ökar till N_1 . På lång sikt kommer priserna att sjunka mer och hamnar på prisnivån P_2 . Reallönen blir då högre än på kort sikt och uppgår till W_1/P_2 samtidigt som även sysselsättningen blir högre och hamnar på nivån N_2 .

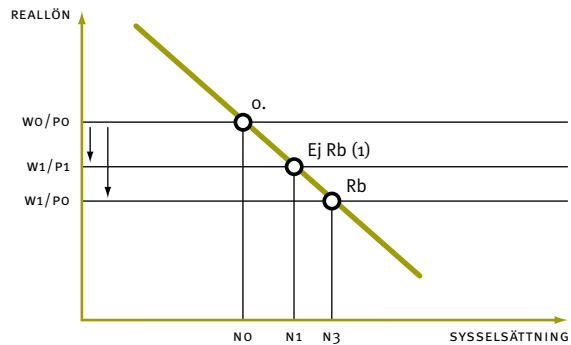
Lönerna antas bli fastställda i förhandlingar mellan fackföreningar och företag. När lönen väl är fastlagd bestämmer företagen hur många de vill anställa till denna lön. I varje tidpunkt ligger de möjliga kombinationerna av reallön och sysselsättning på företagets efterfrågekurva på arbetskraft. Den tekniska utvecklingen och det internationella avkastningskravet bestämmer utseendet på denna framtida efterfrågekurva. Modellen utgår från att parterna på arbetsmarknaden känner till utseendet på denna efterfrågekurva och försöker nå en önskad kombination av reallön och sysselsättning.

Denna efterfrågekurva, som visar sambandet mellan reallön och sysselsättning, ändrar utseende och läge om produktionsförmågan ändras (p.g.a. teknisk utveckling eller investeringar) eller om det internationella avkastningskravet ändras. I en enkel teoretisk modell där företagen når en kortsiktig jämvikt där marginalkostnad är lika med marginalintäkt, kan man visa att de förändringar i allmän efterfrågan som beror på förändringar i finansiellt sparande (text att hushållen sparar mindre) inte påverkar läget på denna efterfrågekurva. Däremot kan en ökad allmän efterfrågan påverka vilken kombination på efterfrågekurvan av reallön och sysselsättning som utgör en kortsiktig jämvikt.

Parterna har olika preferenser när det gäller vilken kombination av reallönenivå och sysselsättning de vill uppnå. Vill de uppnå en högre reallönenivå har detta ett pris i form av lägre sysselsättning och vill man uppnå högre sysselsättning har detta ett pris i form av lägre reallön. Fackföreningarna önskar uppnå en kombination där reallönen är högre och sysselsättningen lägre än vad företagen önskar. Att företagen önskar en kombination av lägre reallön och högre sysselsättning beror inte på att de skulle ha ett högre sysselsättningsmål än fackföreningarna. Orsaken är i stället att en sådan kombination innehåller lägre reallönekostnader som medför högre vinster.

Företagens efterfrågan på arbetskraft

Kort sikt

Figur 3:2

Riksbankens roll

Hur kan lägre nominella löner påverka riksbankens möjligheter att föra en mer expansiv penningpolitik? Förutsättningen för att lägre nominella löner ska medföra tillräckligt låga reallönekostnader och högre sysselsättning är att riksbanken agerar snabbt på ett lägre inflationstryck från arbetsmarknaden.

Riksbanken kan på kort sikt med räntesättningen endast påverka allmän efterfrågan och priser. Under förutsättning att företagen på kort sikt når en jämvikt där marginalintäkt är lika med marginalkostnad, så kan riksbanken inte påverka hur sambandet ser ut mellan reallön och sysselsättning. Riksbanken kan endast påverka vilken av möjliga kombinationer som blir den kortsiktiga jämviktspunkten, d v s var på efterfrågekurvan man hamnar.

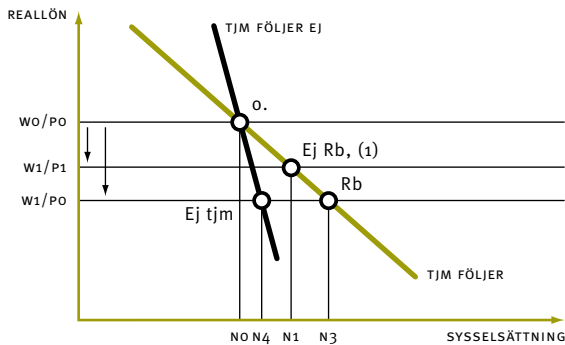
Figuren nedan visar olika framtida kortsiktiga jämviktsslägen på arbetsmarknaden. I figuren finns samma efterfrågekurva som i den tidigare figuren, där punkten o visar ett kortsiktigt jämviktssläge då lönerna följer löneutrymmet och punkten "Ej Rb (1)" visar jämviktssläget då lönerna ligger i underkant och riksbanken inte har stimulerat allmän efterfrågan med lägre ränta.

När lönerna ligger i underkant uppstår dock ett utrymme för riksbanken att sänka räntan och stimulera efterfrågan. Riksbanken ska utnyttja detta och då skulle arbetsmarknaden i stället hamna i den kortsiktiga jämviktspunkten Rb. Riksbanken ska stimulera efterfrågan tills priserna åter hamnar på nivån P_0 . Reallönerna blir då lägre än om riksbanken inte hade sänkt räntan och hamnar på W_1/P_0 men sysselsättningen blir högre och uppgår till N_3 .

Om riksbanken inte skulle sänka räntan blir reallönerna högre och företagen efterfrågar mindre sysselsättning. Den kortsiktiga jämvikt hamnar då i punk-

Företagens efterfrågan på arbetare

Kort sikt

Figur 3:3

ten "Ej Rb (1)". När riksbanken sänker räntan uppstår kortsiktig jämvikt i stället i punkten Rb, där reallönerna är lägre men sysselsättningen är högre. En aktiv riskbank medför således att sysselsättningen blir högre men till priset av lägre reallöner.

När produktionsprocessen uppvisar avtagande marginalavkastning på kort sikt, har detta en viktig innebörd för riksbankspolitiken. Om lönerna blir lägre än väntat (sänks relativt löneutrymmet) och riksbanken sänker räntan och stimulerar efterfrågan, kommer produktionen att öka. Detta kommer att leda till högre priser, även om lönekostnaderna är oförändrade. Riksbanken förväntas att stimulera efterfrågan tills priserna har ökat enligt inflationsmålet.

Om lönerna ligger i underkant bör detta således medföra att riksbanken direkt sänker räntan för att släppa fram mer efterfrågan och inflation. Annars är risken stor att inflationen inte når upp till 2 procent. En lägre inflation betyder att företagen inte kan höja sina priser lika mycket för att finansiera löneökningarna. Då blir reallönekostnaden för hög och företagen strävar efter en lägre sysselsättning. För de som har kvar jobben, blir reallönen högre men totalt i ekonomin blir sysselsättningen lägre. Håller riksbanken en för hög ränta riskerar således inflationen att bli för låg vilket då medför för höga reallöner och för låg sysselsättning.

Vad händer om reallönerna blir lägre för endast halva arbetsmarknaden?

I detta avsnitt beskrivs vilka problem som kan uppstå om löneutveckling på svenska arbetsmarknaden inte kan anses vara samordnad. Dessa problem kan bli ett

hinder om man önskar stimulera sysselsättningen genom att sträva efter en lägre reallön.

En bristande samordning skulle kunna resultera i att endast halva arbetsmarknaden får löneökningar i underkant av löneutrymmet och de övriga får löneökningar i överkant. Detta kan innebära att lönerna som genomsnitt följer löneutrymmet. Då har inte reallönerna i genomsnitt påverkat och inget har hänt i genomsnitt på arbetsmarknaden. Däremot har reallönerna mellan stora grupper förändrats.

Teorin kan utvecklas mot att inkludera de substitutionseffekter som uppstår mellan dessa grupper då deras reallöner förändras. De sysselsättningseffekter som då uppstår är dock betydligt mindre i relation till de reallöneförändringar som då uppstår, både för de som ligger i överkant och för de som ligger i underkant av löneutrymmet.

Eftersom halva arbetsmarknaden utgörs av arbetare respektive tjänstemän visas vad som skulle hända för arbetarna om deras löner skulle ligga i underkant och tjänstemännens i överkant. De effekter som visas i diagrammen nedan har verifierats med beräkningar av LO-ekonomerna.

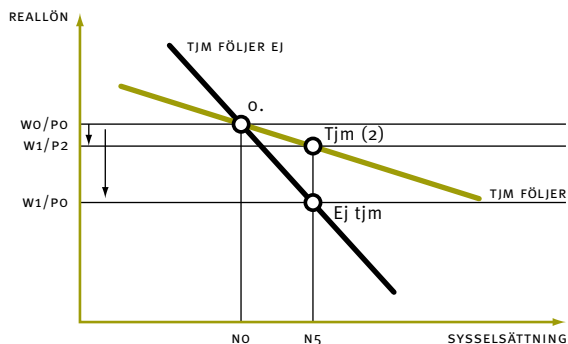
Först visas resultatet på kort sikt. Som jämförelse ligger den gamla kurvan (se diagram ovan) kvar som visar utfallen då arbetarnas och tjänstemännens löner följs åt. Det tidigare diagrammet visade företagens efterfrågan på total sysselsättning, dvs både arbetare och tjänstemän. I detta diagram visas endast företagens efterfrågan på arbetare.

När både arbetares och tjänstemäns löner följer löneutrymmet hamnar arbetarna i punkten o med en reallön på W_0/P_0 och sysselsättning på N_0 . Om i stället arbetarna ligger i underkant av löneutrymmet och tjänstemännen i överkant på ett sådant sätt att sammantaget tas även nu hela löneutrymmet ut, uppstår inte någon effekt på priserna och riksbanken har inte något skäl att sänka räntan och stimulera sysselsättningen. Det enda som skett är att arbetarnas reallöner har sänkts och tjänstemännens höjts, relativt om de båda hade följt löneutrymmet.

Arbetarna kommer nu att hamna i punkten "Ej tjm" där deras reallöner har minskat till W_1/P_0 . Detta är lika mycket som när arbetarna och tjänstemännen följdes åt och riksbanken sänkte räntan. Sysselsättningen ökar dock betydligt mindre och ökar till N_4 . Detta är betydligt mindre än N_3 som skulle uppnåts om tjänstemännen också legat i underkant (och riksbanken hade skött sin uppgift). Tjänstemännen hamnar längs den brantare kurvan fast ungefär lika mycket ovanför punkten o som arbetarna hamnar under.

När arbetarnas och tjänstemännens löner går så mycket i otakt som detta exempel visar kommer arbe-

Företagens efterfrågan på arbetare Lång sikt

Figur 3:4

tarna att endast få en svag sysselsättningseffekt för den reallön som de avstår. Om löneutvecklingen skiljer sig mindre åt, blir sysselsättningseffekten större relativt reallönesänkningen. Störst blir den då lönerna för arbetare och tjänstemän ökar i samma takt. Eftersom det förutsätts att riksbanken är aktiv och sänker räntan när utrymme finns kommer arbetarnas reallöner att sjunka lika mycket oberoende av hur mycket tjänstemännens löner ökar. Däremot är sysselsättningseffekten starkt beroende av tjänstemännens löneutveckling.

I figuren nedan visas olika resultat på lång sikt. Om både arbetarnas och tjänstemännens löner ökar i takt med löneutrymmet, kommer arbetarna (motvarande gäller för tjänstemännen) att åter hamna i punkten o. Reallönerna blir då W_0/P_0 och sysselsättningen N_0 . Om i stället både arbetarna och tjänstemännen ligger i underkant kommer arbetarna att hamna i punkten "Tjm (2)" där reallönerna är W_1/P_2 och sysselsättningen N_5 .

Om i stället endast arbetarna ligger i underkant och tjänstemännen i överkant så att hela löneutrymmet tas ut, kommer arbetarna att hamna i punkten "Ej tjm" med reallönen W_1/P_0 och sysselsättningen N_5 . Sysselsättningen blir densamma som då även tjänstemännen låg i underkant men reallönen blir betydligt lägre. Tjänstemännen hamnar längs den brantare kurvan ungefär lika mycket ovanför punkten o som arbetarna hamnar under.

Om tjänstemännens löner ökar mer än arbetarnas, så förlorar arbetarna sysselsättning på kort sikt och reallöner på lång sikt.

Economic forecast | Contents

TABLES

1.1	Balance of resources and key indicators	5
2.1	GDP internationally.....	9
2.2	Balance of resources	12
2.3	Exports and imports of goods	13
2.4	Gross fixed capital formation	14
2.5	Disposable income and private consumption	15
2.6	Average hours worked	20
2.7	Labour market, percentages	21
2.8	Wage increases and negotiated increases.....	22
2.9	Contributions to inflation.....	25
2.10	Unemployed and participants in labour market programs in municipalities 2005 ...	26
2.11	Permissions for residence 2003-2005	29
2.12	GDP in the OECD area	30
2.13	Private consumption deflator in the OECD.....	30
2.14	Unemployment in per cent of labour force in the OECD area	31
2.15	Development of business sector wage costs in the OECD area	30
2.16	Relative cost for Swedish industry/export market	31
2.17	Current account balance	31
2.18	Gross fixed capital formation, four sectors	32
2.19	Wages, prices and private consumption.....	32
2.20	Production in different sectors.....	32
2.21	Labour productivity	32
2.22	Employment according to NA	32
2.23	Labour market, in thousands	32
3.1	Wage increases with different sources	39
3.2	Wage increases with different definitions.....	39
3.3	Productivity, prices and scope for wage rises	40
3.4	Sweden-Standard for Europe: productivity/prices	42
3.5	Real wage development.....	42
3.6	Real wagecost development and employmentrate ...	43

DIAGRAMS

2.1	GDP in five countries	9
2.2	Brent oil	10
2.3	Exchange rate EUR/USD.....	11
2.4	Swedish exchange rates	11
2.5	GDP in Sweden.....	12
2.6	RULC at the export market.....	12
2.7	Terms of trade	13
2.8	Financial savings in per cent of GDP.....	14
2.9	Gross fixed capital formation	14
2.10	Private consumption	15
2.11	Household wealth	17
2.12	Household solidity	17
2.13	Productivity in business sector and industry	18
2.14	Employment rate 20-64 year	18
2.15	Labour force, actual and potential	19
2.16	Labour force participation	19
2.17	Absence from work due to illness	20
2.18	GDP, employment and hours worked	21
2.19	Unemployment, total and open	22

2.20	Wage increases for blue and white-collar workers in private sector	22
2.21	Producers price on consumption goods	23
2.22	ULC and domestic inflation	23
2.23	Consumer price index	24
2.24	Unemployment with degree of education 2005	24
2.25	Unemployed and employees after education 2005 ..	25
2.26	Total unemployment in different municipalities	26
2.27	Participation in open unemployment and participants in labour market programs.....	26
2.28	Total unemployment in different counties 2005	27
2.29	Unemployed and participants in programs in different ages and unemployment rate.....	28
2.30	GDP-growth in the OECD area	33
2.31	Unemployment – Sweden, USA and EMU.....	33
2.32	Swedish exchange rate towards export competitors.	33
2.33	Inflow of orders from the export markets, from “KI-barometern”	33
2.34	Inflow of orders from the export markets, from SCB..	33
2.35	Trade with goods	33
2.36	Volume of exports	34
2.37	Investment in dwellings.....	34
2.38	Investment in manufacturing	34
2.39	Other capital formation in business sector.....	34
2.40	Level of stocks.....	34
2.41	GDP and real disposable income	34
2.42	Household saving ratio.....	35
2.43	Houseprices	35
2.44	Production in manufacturing	35
2.45	Production in remaining business sectors.....	35
2.46	Production in construction sector	35
2.47	Profit share, business sector and total industry.....	35
2.48	Hours worked	36
2.49	Productivity, goods- and services producers	36
2.50	Employment according to national accounts	36
2.51	Total labour supply and employment	36
2.52	Composition of population	36
2.53	Turnover of employment in private sector	36
2.54	New vacancies and notice of dismissal	37
2.55	Lack of labour in service sectors	37
2.56	Number of job openings and unmet demand of labour	37
2.57	The Swedish Phillips curve	37
3.1	Wages in business sector	40
3.2	Scope for wage rises and wage costs in business sector	41
3.3	Wage cost increases in Sweden & Western Europe ...	41
3.4	Profit in business sector	43
3.5	State of profit in business sector as yield vs. government bonds	43

FIGURES

3.1	Companies demand for labour force, short/long term ..	44
3.2	Companies demand for labour force, short term	45
3.3	Companies demand for workers, short term	46
3.4	Companies demand for workers, long term.....	47

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.